

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทย

ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เล่ม 1 (อักษร A-J)

Deutsche und Thailändische Redewendungen

วรรณิา แสงอร่ามเรือง
Wanna Saengaramruang

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทย
ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน
เล่ม 1 (อักษร A-J)

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน
เล่ม 1 (อักษร A-J)

Deutsche und Thailändische Redewendungen:
Ihre Bedeutungsähnlichkeiten
Band 1 (A-J)

วรรณา แสงอร่ามเรือง
Wanna Saengaramruang

 สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2562

ชุดละ 650 บาท

วรรณา แสงอร่ามเรือง

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เล่ม 1 (อักษร A-J). Deutsche und Thailändische Redewendungen: Ihre Bedeutungsähnlichkeiten. Band 1 (A-J) / วรรณา แสงอร่ามเรือง Wanna Saengaramruang

1. ภาษาเยอรมัน -- สำนวนโวหาร -- พจนานุกรม.
2. ภาษาเยอรมัน -- สำนวนโวหาร.
3. ภาษาไทย -- สำนวนโวหาร.
4. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบภาษา.
5. วัฒนธรรม -- เยอรมัน -- ไทย.

438

ISBN 978-974-03-3892-5

สพจ. 2402

assคุณคำวิชาการ *สู่สังคม*
Knowledge to All
www.cupress.chula.ac.th

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม

ผู้จัดทำหมาย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา

ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304

หัวหมาก โทร. 0-2374-1378 โทรสาร 0-2374-1377

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.นครราชสีมา โทร. 0-4492-2662-3 โทรสาร 0-4492-2664

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com> และเครือข่ายฯ

ร้านค้าติดต่อ

แผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. 0-2374-1375-6 โทรสาร 0-2374-1377

กองบรรณาธิการ : บุศรินทร์ สรวัตร

ออกแบบรูปเล่ม : วรรณา แสงอร่ามเรือง

ออกแบบปก : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [CUB6207-002] โทร. 0-2218-3562-3 โทรสาร 0-2218-3547

ส่วนดีของหนังสือชุดนี้

ขออุทิศแด่

อาจารย์สุวรรณี ประทุมรัตน์

ที่รักและเคารพยิ่งของศิษย์

ผู้ซึ่งทำให้ได้รู้จักสำนวนเยอรมัน

คำนำ

“สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน” เล่มนี้เป็น การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสำนวนเยอรมันสืบต่อจากหนังสือ “สำนวนเยอรมันน่ารู้” ที่ผู้เขียนได้ เริ่มสนใจศึกษาและค้นคว้าตั้งแต่ 15 ปีที่แล้วโดยได้รวบรวมและอธิบายสำนวนเยอรมันที่คิด ว่าผู้เรียนชาวไทยที่เรียนภาษาเยอรมันควรรู้ พร้อมยกตัวอย่างประกอบจากหนังสืออ้างอิง รวมทั้งได้เพิ่มข้อมูลที่เป็นตัวอย่างการใช้จริงจากอินเทอร์เน็ตโดยพยายามคัดสรรตัวอย่างที่ เข้าใจง่าย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนภาษาเยอรมันสำหรับคนไทยที่เรียน ภาษาเยอรมัน

จากการค้นคว้ามักกล่าวข้างต้นทำให้ผู้เขียนได้เห็นความคล้ายคลึงกันอย่างมาก ของสำนวนเยอรมันและสำนวนไทย จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสืบค้นและวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อรวบรวมสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกันซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษา และค้นคว้าอย่างลึกซึ้งมาก่อน ตัวอย่างเช่น

สำนวนเยอรมัน ein Wolf im Schafspelz มีความหมายตรงกับสำนวนไทย

2 สำนวนคือ

หน้าเนื่อใจเสือ (สำ) ซึ่งหมายถึง มีหน้าตาอึมแ่มแต่ใจคิดร้าย

ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ (สำ) หมายถึง พูดดีแต่ใจคิดร้าย

ส่วนสำนวนเยอรมัน ein Unglück kommt selten allein มีความหมาย

ตรงกับสำนวนไทยถึง 7 สำนวนคือ

เคราะห์ซ้ำกรรมซัด, บาปซ้ำกรรมซัด, ผีซ้ำกรรมซัด (สำ) หมายถึง ได้รับเคราะห์ กรรมซ้ำแล้วซ้ำอีก (คลังคำ)

ผีซ้ำด้าพลอย (สำ) หมายถึง ถูกซ้ำเติมเมื่อพลาดพลั้งลงหรือเมื่อคราวเคราะห์ร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน) มีเคราะห์ซ้ำสอง (อุดมพร อมรรธรรม 2556: 30)

ความว้าวไม่ทันหาย ความควายเข้ามาแทรก (สำ), ความว้าวยังไม่หาย ความควาย
เข้ามาแทรก (สำ) หมายถึง ความเดือดร้อนเดิมยังไม่ทันหมดไป ความเดือดร้อน
ใหม่ก็เกิดขึ้น (คลังคำ) เรื่องหนึ่งยังไม่ยุติ อีกเรื่องหนึ่งเกิดขึ้น (เจือ สตะเวทิน)

พระศุภรีเข้าพระเสาร์แทรก (สำ) หมายถึง ได้รับความทุกข์ยากลำบากซ้อน ๆ เข้ามา
ในขณะเดียวกัน (คลังคำ)

ราหูเข้าพระเสาร์แทรก (สำ) หมายถึง เคราะห์กรรมที่เกิดขึ้นหลาย ๆ เรื่อง (อุทมพร
อมรรธรรม 2556: 33)

และยังมีสำนวนเยอรมันอื่นที่ใช้ในความหมายเดียวกันกับ ein Unglück
kommt selten allein ดังกล่าวข้างต้น คือ eine Pechsträhne haben (ugs.)

สำนวนสำนวนเยอรมัน [sie] nicht alle [beisammen]haben (ugs.
abwertend) ที่หมายถึง ไม่ค่อยเต็มเต็ง บ้องตื้น ไม่เต็มบาท ก็ยังมีสำนวนเยอรมันอื่นอีก
68 สำนวนที่ใช้ในความหมายเดียวกันนี้ เช่น nicht alle im Karton haben (salopp)
เป็นต้น และสำนวนเยอรมันเหล่านี้มีความหมายตรงกับสำนวนไทย 5 สำนวน คือ

สองสลิ้งเพื่อง, สามสลิ้งเพื่อง, ไม่เต็มเต็ง, ไม่เต็มบาท (สำ) หมายถึง บ้า ๆ บอ ๆ, มี
สติไม่สมบูรณ์, มีจิตใจไกลไปทางบ้า ๆ บอ ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน)

บ้องตื้น (สำ) หมายถึง ไม่มีความคิด เช่น แกมันบ้องตื้น เขาหลอกก็เชื่อเขาง่าย ๆ
(คลังคำ)

ด้วยเหตุนี้เราจึงสรุปได้ว่า สำนวนเยอรมัน 1 สำนวนอาจมีความหมาย
คล้ายคลึงกับสำนวนไทยได้มากกว่า 1 สำนวน และยังมีสำนวนเยอรมันอื่น ๆ อีกที่ใช้ใน
ความหมายเดียวกันกับสำนวนเยอรมันนั้น ๆ

จากการที่สำนวนเป็นสิ่งที่มีการพัฒนาการมาช้านาน และสำนวนในแต่ละชาติก็
ได้รับอิทธิพลจากชาติอื่นเช่นกันเนื่องจากการติดต่อสื่อสารและคบค้าสมาคมกัน ในปัจจุบัน
เราจะพบว่า มีสำนวนไทยทั้งเก่าและใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาต่างชาติและเราก็ก็นึก
การศึกษาและวิจัยในเรื่องนี้น้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งกำเนิดหรือที่มาของสำนวน รวมทั้ง
การใช้และพัฒนาการของสำนวนไทยจนถึงปัจจุบัน สำนวนบางสำนวนเราอาจเข้าใจว่าเป็น
ของไทยและใช้กันมานาน เช่น “สิ้นเป็นปลาไหล” แต่เมื่อสืบค้นจะไม่พบในหนังสือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเลย อาจเนื่องจากยังไม่มีการค้นคว้าและจดบันทึกหรือเผยแพร่ หรือเพราะวลีดังกล่าวราชบัณฑิตยสถานไม่จัดว่าเป็นสำนวน อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ สำนวน “ดาบสองคม” ซึ่งในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานจัดเป็นสำนวนก็จริง และบอกความหมายว่า “มีทั้งคุณและโทษ อาจดีอาจเสียก็ได้” เพียงเท่านี้ ไม่ได้ยกตัวอย่างการใช้หรือบอกที่มาของสำนวน เช่น มาจากสำนวนภาษาต่างชาติใด เมื่อผู้เขียนศึกษาเพิ่มเติมจากสำนวนภาษาต่างประเทศก็พบว่า สำนวนนี้ยังปรากฏในภาษาอื่นที่*ให้ภาพและความหมายเดียวกัน* คือ ในภาษาเยอรมันใช้สำนวน **ein zweischneidiges Schwert sein** และในภาษาอังกฤษมีสำนวน **a double-edged sword** ซึ่งทั้งสามภาษาคือ ไทย เยอรมัน และอังกฤษ ให้ภาพเดียวกันคือ ดาบที่มีสองคม และใช้ในความหมายเดียวกันคือ หมายถึง มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ให้ทั้งคุณและโทษ ถ้าคนไทยโดยเฉพาะสถาบันของชาติที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงจะมีการศึกษาและค้นคว้าวิจัยเรื่องราวที่เกี่ยวกับภาษาอันเป็นมรดกของชาติให้ละเอียดลึกซึ้งและครบถ้วนสมบูรณ์กว่านี้ พร้อมทั้งเข้าถึงได้ง่าย ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับอนุชนรุ่นหลังในการค้นคว้าวิจัยภาษาและวัฒนธรรมไทยต่อไปได้ และทั้งหมดนี้จะเกิดประโยชน์ต่อคนไทยที่ศึกษาภาษาต่างประเทศเป็นอย่างมากเช่นกัน

หนังสือ “สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน” เล่มนี้ รวบรวมสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกันเป็นหลักสำคัญ ส่วนคำหรือวลีในภาษาไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกับสำนวนเยอรมันแต่ไม่มีการระบุว่าเป็นสำนวนไทยจากหนังสืออ้างอิง เช่น ราชบัณฑิตยสถาน เป็นต้น คำหรือวลีในภาษาไทยนั้น ๆ ก็มักจะ ไม่ได้รับการพิจารณามาลงในที่นี้ ในส่วนของการจัดเรียงนั้น มีการจัดเรียงสำนวนเยอรมันตามลำดับตัวอักษรตั้งแต่ A-Z ข้อมูลต่าง ๆ ที่ระบุในสำนวนเยอรมันแต่ละสำนวนที่ยกมาได้แก่ ความหมายของสำนวนเยอรมัน ตัวอย่างการใช้ (ถ้ามี) ตามด้วยสำนวนไทยที่มีความหมายเดียวกันหรือคล้ายคลึงกับสำนวนเยอรมัน คำอธิบายเกี่ยวกับสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่คล้ายคลึงกันนั้น ถ้ามีสำนวนเยอรมันอื่นที่ใช้ในความหมายใกล้เคียงจะมีการระบุในที่นี้ด้วย

ข้อสังเกตในการใช้สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน คือ ในการถ่ายทอดความจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาไทยนั้น **ผู้แปลอาจไม่สามารถแทนที่สำนวนเยอรมันด้วยสำนวนไทยได้ในทุกกรณี** เพราะในภาษาไทยอาจนิยมใช้สำนวนนั้นในบริบทอื่นที่แตกต่างไปจากสำนวนเยอรมัน เช่น สำนวนไทยอาจนิยมใช้ในบริบทที่เป็นการปรามหรือสั่งสอน หรืออาจใช้เฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาว ไม่สามารถใช้ได้ในทุกบริบทเช่นเดียวกับสำนวนเยอรมัน เป็นต้น **ผู้แปลจะต้องใช้วิจารณญาณของตนในการเลือกใช้สำนวนไทยให้เหมาะสมตามบริบทที่ใช้ในประโยคภาษาเยอรมัน**

ผู้เขียนหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนภาษาเยอรมัน การเรียนการสอนแปลทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และสำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพนักแปลเยอรมัน-ไทย ไทย-เยอรมัน ที่สำคัญคือ เป็นประโยชน์ในด้านการเรียนรู้วัฒนธรรมเยอรมันและวัฒนธรรมไทย เพราะสำนวนในแต่ละภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้นและสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ ความคิดความอ่านและลักษณะนิสัยโดยรวมของคนในสังคมวัฒนธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ ที่ได้สนับสนุนเงินทุนวิจัยในการค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้มาอย่างต่อเนื่อง ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ชูศรี มีวงศ์อุโฆษ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงที่เป็นประโยชน์อย่างมากแก่ผู้เขียน นับว่าเป็นกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐยิ่ง ขอขอบคุณคุณคุณโชคชัย และวิน สุวรรณนิกรกุล ที่เป็นกำลังใจสำคัญและได้ให้ความช่วยเหลือด้านคอมพิวเตอร์เป็นอย่างดีมาตลอด พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้ด้วยดี

รองศาสตราจารย์ ดร. วรรณา แสงอร่ามเรือง

สิงหาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทนำ	1
1. คำจำกัดความและลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมันและสำนวนไทย	1
1.1 สำนวนเยอรมัน	1
1.1.1 คำจำกัดความ	1
1.1.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมัน	5
1.2 สำนวนไทย	11
1.2.1 คำจำกัดความ	11
1.2.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนไทย	14
2. คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้หนังสือเล่มนี้	15
2.1 คำย่อและสัญลักษณ์ที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้	16
2.2 สำนวนที่นำมาพิจารณาในงานนี้	18
2.3 การถ่ายทอดความสำนวนเยอรมันเป็นสำนวนไทย	20

สำนวนเยอรมันเรียงตามตัวอักษร

เล่ม 1 อักษร A-J

ตัวอักษร A	23	ตัวอักษร F	195
ตัวอักษร B	103	ตัวอักษร G	224
ตัวอักษร C	146	ตัวอักษร H	247
ตัวอักษร D	146	ตัวอักษร I	285
ตัวอักษร E	166	ตัวอักษร J	287

บทนำ

1. คำจำกัดความและลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมันและสำนวนไทย¹

1.1 สำนวนเยอรมัน

1.1.1 คำจำกัดความ

Redewendung หรือ Redensart เป็นคำดั้งเดิมในภาษาเยอรมัน ใช้หมายถึงกลุ่มคำที่มีความหมายไม่ตรงกับความหมายที่ใช้กันทั่วไปหรืออีกนัยหนึ่งคือ มีความหมายไม่ตรงตัวตามความหมายของคำแต่ละคำที่นำมาจัดเรียงกันนั้น ด้วยเหตุนี้ ในการแปลสำนวนจากต่างประเทศเช่นในวรรณกรรมต่าง ๆ นั้น เราจึงไม่สามารถนำสำนวนนั้นมาแปลตรงตัวคำต่อคำได้เพราะจะไม่สื่อความหมายตามเจตนารมณ์ในการสื่อสารของผู้พูด เราเรียกปรากฏการณ์ทางภาษานี้ในทางอรรถศาสตร์ว่า พูดเป็นสำนวน (phraseologisch) โดยสำนวนในภาษาเยอรมันแบ่งเป็นสำนวนเต็มรูปแบบ (vollidiomatisch) และสำนวนไม่เต็มรูปแบบ (teilidiomatisch)²

¹ จากบางส่วนของ “คำจำกัดความและลักษณะสำคัญของสำนวน” ใน วรรณา แสงอร่ามเรือง (2548: 7-36)

² สำนวนเต็มรูปแบบ (vollidiomatische Phraseme) หมายถึง ทุกคำในเนื้อความหรือประโยคเมื่อรวมตัวกันเกิดเป็นสำนวนที่มีความหมายใหม่ทั้งหมด เช่น สำนวน „vom Fleisch fallen“ ถ้าแปลตามตัวอักษรเพื่อให้เห็นภาพจะได้ความว่า หล่นจากเนื้อ แต่เมื่อใช้เป็นสำนวน ถ้อยคำนี้มีความหมายใหม่หมด กล่าวคือ หมายถึง ผอมแห้ง ชูบผอมมาก สำนวนที่ว่า „mit jdm. noch ein Hühnchen zu rupfen haben“ ถ้าแปลตามตัวอักษรจะได้ความว่า ยังต้องมาถอนขนไก่กับคนนั้น เมื่อใช้เป็นสำนวนจะหมายถึง ยังมีเรื่องที่ต้องมาสะสางกับคนนั้น ส่วนสำนวนที่ไม่เต็มรูปแบบนั้น (teilidiomatisch) คำบางคำในสำนวนจะคงความหมายเดิมเมื่อนำไปใช้เป็นสำนวน

2 | วรรณา แสงอร่ามเรือง

เนื่องจากในภาษาเยอรมันมีคำเรียกถ้อยคำที่เป็นสำนวนแตกต่างกันมากในตำราหรือหนังสืออ้างอิงภาษาเยอรมัน จึงขอชี้แจงหรืออธิบายคำเหล่านี้เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ดังนี้คือ

คำว่า **Phraseologie** หมายถึงวิชาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยสำนวน

คำว่า **Phraseologismus** (พหูพจน์ *Phraseologismen*) เป็นคำรวมเรียกปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับสำนวน คำ ๆ นี้ในภาษาเยอรมันกินความกว้างมาก

คำว่า **feste Wendungen** หมายถึง วลีหรือกลุ่มคำที่ใช้เป็นสำนวนตายตัว

คำว่า **geflügelte Worte** ในภาษาเยอรมันจัดเป็น *feste Wendungen* ชนิดหนึ่งเป็นคำกล่าวที่เป็นที่รู้จักและใช้กันทั่วไปในประเทศหนึ่ง (*ein landläufiges Citat*)³ อาจเป็นสำนวนภาษา (*Ausdruck*) หรือชื่อเฉพาะที่มีแหล่งที่มาจากรื่องราวในประวัติศาสตร์หรือในวรรณคดี ลักษณะเด่นคือ จะต้องอ้างแหล่งที่มาได้ เช่น

„Auge um Auge, Zahn um Zahn“ (2. Mos. 21, u.a.) (ตาต่อตา ฟันต่อฟัน) หรือ „Hochmut kommt vor dem Fall“ (Sprüche 16, 18) (แปลตามตัวอักษรจะได้ความว่า ความโอหังอวดดีนำมาซึ่งความตกต่ำ) ทั้งสองสำนวนเป็นคำกล่าวในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์

³ คำศัพท์เฉพาะนี้ใช้ครั้งแรกโดย Georg Büchmann ในปี ค.ศ. 1864 ในหนังสือชุด *Geflügelte Worte. Der Citatenschatz des Deutschen Volks* คำศัพท์เฉพาะนี้มาจากโฮเมอร์ (Homer) (Palm 1997: 108)

„Grau, teurer Freund, ist alle Theorie.“ (แปลตามตัวอักษร
จะได้ความว่าทุกทฤษฎีเป็นสีเทาทั้งนั้น) เป็นคำกล่าวของเกอเธ่
(Goethe) จากเรื่อง Faust ในฉาก Schülerszene

„Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral.“ (แปล
ตามตัวอักษรจะได้ความว่า เรื่องกินเรื่องใหญ่ เรื่องศีลธรรมไว้ที
หลัง) เป็นคำกล่าวของเบรคชท์ (Brecht) ในเรื่อง
Dreigroschenoper

geflügelte Worte นั้นใช้เพื่อเทียบเคียงเหตุการณ์เฉพาะหน้ากับเหตุการณ์ใน
คำกล่าวที่ยกมาโดยที่ผู้พูดมีจุดประสงค์ให้ผู้ฟังเข้าใจสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดีขึ้น
geflügelte Worte จึงเป็นเครื่องแสดงภูมิความรู้หรือระดับการศึกษาของผู้พูด ผู้อ่าน ผู้ฟัง
หรือผู้ชม

คำว่า Sprichwörter ตรงกับภาษาไทยว่า สุภาษิต มีจุดประสงค์เพื่อสั่งสอน
อบรมหรือเตือนสติ ตัวอย่างเช่น

„Morgenstund hat Gold im Mund.“ หมายถึงตอนเช้าหรือ
ยามเช้าตรู่เราจะทำงานได้ดีกว่า หรือ ใครก็ตามที่เริ่มงานแต่
เช้าตรู่ก็จะได้งานมาก

ศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาสุภาษิตโดยเฉพาะมีชื่อเรียกในภาษาเยอรมันว่า
Parömiologie เป็นศาสตร์ที่เฟื่องฟูมากในคริสต์ศตวรรษที่ 16-17

คำว่า Gemeinplätze⁴ หรือที่เรียกในภาษาเยอรมันอีกอย่างหนึ่งว่า
»Evidenzformeln« หรือ »Evidenzaussagen«⁵ เนื้อความจะมีลักษณะเป็นประโยค บอก

⁴ ทั้ง Sprichwörter และ Gemeinplätze จัดเป็น topische Formeln (รูปแบบหรือสูตรสำนวนตายตัว)
ซึ่งมาจากวรรณศิลป์กรีกโบราณ (Topoi) มีลักษณะเด่นคือ เป็นประโยค โดยไม่มีคำศัพท์ใดในเนื้อความ
เกี่ยวข้องกับบริบทสถานการณ์ที่กำลังกล่าวถึง topische Formeln เหล่านี้จะมีเนื้อความเป็นคำกล่าว
ทั่วไป (generalisierende Aussagen) เป็นที่เข้าใจกันทั่วไป ไม่ยึดติดกับบริบทพิเศษใดโดยเฉพาะ

4 | วรรณา แสงอร่ามเรือง

สิ่งที่เป็นที่เข้าใจเช่นนั้นกันอยู่แล้ว (Selbstverständlichkeiten) ไม่ให้แง่มุมใหม่ (neue Einsichten) เนื้อความฟังดูเป็นกำปั้นทุบดินหรือซ้ำซ้อน (tautologisch) หรือเป็นจริงเสมอ⁶ ตัวอย่างเช่น

Was man hat, das hat man. หมายถึง อะไรที่มีอยู่ ก็มีอยู่วันยัง

คำ (บอกข้อเท็จจริงที่เป็นจริงเสมอ)

Was sein muss, muss sein. หมายถึง อะไรที่ต้องเกิด มันก็ต้อง

เกิด (เนื้อความฟังดูเป็นกำปั้นทุบดิน)

Man lebt nur einmal. หมายถึง คนเรามีชีวิตเพียงชีวิตเดียว

(บอกข้อเท็จจริงที่รู้กันทั่วไปและเป็นจริงเสมอ)

ในบางตำรายังมีความแตกต่างระหว่างคำกล่าว (geflügelte Worte) กับสำนวน (Phraseologismen) และระหว่างคำกล่าว (geflügelte Worte) กับสุภาษิต (Sprichwörter) โดยมีรายละเอียดที่ลึกซึ้งลงไปอีก และในหลายสำนวนก็ไม่สามารถบอกให้แน่นอนลงไปได้ว่าควรจะจัดอยู่ในประเภทใด เช่น สำนวนที่ว่า der dunkle Punkt (หมายถึง จุดบอด คำ ๆ นี้มาจากพระเจ้าโนโปเลียนที่ 3 (Napoleon III.) และ der rote Faden (หมายถึง ประเด็นหลักหรือประเด็นสำคัญ) จัดเป็นคำหรือสำนวนที่มาจากคำกล่าว (geflügelte Worte) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ สุภาษิตบางสุภาษิตก็สัมพันธ์ใกล้ชิดกับสำนวนมาก เช่น „Wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein“ เป็นสุภาษิต หมายถึง ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว ในขณะที่ถ้อยคำทำนองเดียวกัน คือ jdm. eine Grube graben เป็นสำนวน (Phraseologismus)

⁵ คำ ๆ นี้เรียกโดย Feilke (1996: 308) อ้างตาม Burger (2003: 40)

⁶ Sabban (1994) ชี้ประเด็นว่ารูปแบบหรือสูตรสำนวนตายตัว (Formeln) ที่แสดงความซ้ำซ้อนในลักษณะนี้ถึงแม้ว่าจะมีโครงสร้างประโยคที่คงที่ แต่ในทางปฏิบัติ เราจะต้องพิจารณาตีความความหมายของสูตรตายตัวเหล่านี้ในระดับที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบท (อ้างตาม Burger 2003: 40)

1.1.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมัน

ลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมัน (Phraseologismen)⁷ คือ

1. ประกอบด้วยคำมากกว่าหนึ่งคำ (Polylexikalität) จะเป็นคำที่คำก็ได้ไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัว แต่ต้องไม่เกินหนึ่งประโยค เป็นการกำหนดด้วยโครงสร้างทางภาษา คือ กำหนดด้วยโครงสร้างของประโยค (syntaktisch) ไม่ได้กำหนดด้วยคำ (lexikalisch)

2. มีความแน่นอนตายตัว (Festigkeit) กล่าวคือ

2.1 มีการใช้หรือเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง (Gebräuchlichkeit) ไม่ใช่ใช้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ใช้ในกลุ่มคนหรือในชุมชนหนึ่ง ๆ

2.2 กลุ่มคำที่เชื่อมโยงเป็นสำนวนนั้นมีลักษณะพิเศษทางภาษาศาสตร์จิตวิทยา กล่าวคือ มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว (Festigkeit) เป็นโครงสร้างทางภาษาที่เป็นกลุ่มก้อนตายตัวอาจมีการผัน การกระจายคำ หรือตำแหน่งที่เปลี่ยนแปลงได้ แต่กลุ่มคำดังกล่าวถูกเก็บเป็นเอกภาพหรือเป็นหน่วยเดียวกัน เมื่อต้องการใช้ สมองจะเรียกความจำของกลุ่มคำนี้มาใช้ทั้งกลุ่ม เทียบเท่ากับการที่เราต้องการเรียกคำศัพท์คำใดคำหนึ่งมาใช้ทั้งคำเช่นกัน⁸

⁷ ดูเพิ่มที่ Burger (2003), Palm (1997)

⁸ ในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับสำนวนในด้านภาษาศาสตร์จิตวิทยาว่า มนุษย์เรามีการกระบวนกรเข้าใจสำนวนในภาษาหนึ่ง ๆ อย่างไร และคนเราสามารถดึงสำนวนที่เก็บไว้ในความทรงจำมาใช้ได้อย่างไร (Reproduzierbarkeit von Phraseologismen) ดูเพิ่มที่ Burger (2003) ในหัวข้อ Psycholinguistische Festigkeit การศึกษาเกี่ยวกับสำนวนในด้านภาษาศาสตร์จิตวิทยานั้นอธิบายปรากฏการณ์ที่ว่า ทำไมคนบางคนนำสำนวนสองสำนวนมาใช้ผิดใช้ถูกได้โดยที่ผู้ฟังที่อยู่ในบริบทก็ยังฟังเข้าใจเพราะสามารถเดาได้จากบริบทว่าผู้พูดต้องการสื่ออะไร ถึงแม้คำบางคำในสำนวนที่ผู้ใช้นั้นไม่ถูกต้อง เช่น ถ้าผู้พูดพูดว่า Schließlich kann ich nicht zwei Fliegen auf einmal dienen. ผู้ฟังรู้ได้ทันทีว่า ประโยคนี้นี้มาจากสำนวนในภาษาเยอรมัน 2 สำนวน คือ สำนวน zwei Herren dienen (ตรงกับความหมายในภาษาไทยว่า ข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย) และสำนวน zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen (ตรงกับความหมายในภาษาไทยว่า ยิงทีเดียวได้นกสองตัว) แต่ผู้ฟังย่อมจะเข้าใจได้ว่า สำนวนทั้งสองสำนวนนี้มีส่วนร่วมกันในด้านโครงสร้างทางความหมาย (semantische Schema) กล่าวคือ หมายถึงการกระทำสองสิ่ง หรือ การรับใช้คนสองคนในเวลาเดียวกัน ถึงแม้ว่าทั้งสองสำนวนจะมีโครงสร้างทางภาษาที่แตกต่างกัน

2.3 มีความแน่นอนตายตัวด้านโครงสร้าง (strukturelle Festigkeit)

ในส่วนของโครงสร้างทางภาษาที่ตายตัวนั้น สำนวนมีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ

2.3.1 สำนวนจะมีลักษณะเด่นทางด้าน morphosyntaktische Irregularität คือ มีความผิดปกติทางด้านโครงสร้างคำและโครงสร้างประโยค กล่าวคือ มีสำนวนหลายสำนวนที่เป็นสำนวนเก่า มีลักษณะทางการสร้างคำ (Morphologie) และโครงสร้างประโยค (Syntax) ที่เป็นลักษณะไวยากรณ์แบบเก่าซึ่งไม่พบในไวยากรณ์ภาษาในปัจจุบัน เช่น สำนวนที่ว่า auf gut Glück คำคุณศัพท์ gut ในสำนวนนี้ไม่มีการผันรูปคำคุณศัพท์ตามกฎไวยากรณ์ในปัจจุบัน หรือสำนวนที่ว่า in (des) Teufels Küche kommen คำนามในการก Genitiv คือ (des) Teufels ที่ใช้แสดงความเป็นเจ้าของหน้าคำนาม (คือคำว่า Küche) ตามที่ปรากฏในสำนวนนี้เป็นหลักไวยากรณ์ภาษาเยอรมันที่ปัจจุบันไม่นิยมใช้แล้ว แต่ยังคงปรากฏในสำนวนและยังเป็นที่เข้าใจได้ทั่วไป

2.3.2 สำนวนมีลักษณะเด่นด้าน morphosyntaktische Restriktion กล่าวคือ จะมีการจัดเรียงคำในสำนวนตายตัว (feste Wortverbindungen) ถ้าเปลี่ยนโครงสร้างของการจัดเรียงคำในสำนวนจะทำให้สำนวนนั้นไม่ใช้ในความหมายของสำนวนอีกต่อไป แต่ใช้ในความหมายปกติ เช่น

Das ist kalter Kaffee. ใช้เป็นสำนวน หมายความว่า เรื่อนั้นเป็น

สิ่งที่ทุกคนรู้กันมานานแล้ว ไม่น่าสนใจเลย

เมื่อใช้เป็นสำนวน คำคุณศัพท์ว่า kalt จะต้องยึดโครงสร้างการเป็น

ส่วนขยายประธาน Kaffee

แต่ถ้าเราเปลี่ยนโครงสร้างของสำนวนข้างต้น เป็นโครงสร้างอื่น

เช่น

อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ในสำนวน zwei Herren dienen นั้น zwei Herren เป็นกรรม Dativ ขณะที่ในสำนวน zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen นั้น zwei Fliegen เป็นกรรม Akkusativ

Der Kaffee ist kalt. โครงสร้างนี้ใช้ในความหมายปกติเท่านั้น

โดยจะมีความหมายว่า กาแฟเย็นแล้ว

Das ist Kaffee, der kalt ist. โครงสร้างนี้ใช้ในความหมายปกติ

เท่านั้น โดยจะมีความหมายว่า นั่นคือกาแฟที่เย็นแล้ว

กล่าวโดยสรุปก็คือ ถ้าเราเปลี่ยนตำแหน่งหรือโครงสร้างการจัดเรียงคำในสำนวน ประโยคที่ได้จะใช้ในความหมายปกติ ไม่ใช่เป็นสำนวน

3. มีโครงสร้างที่หลากหลาย (Variation) สำนวนที่ปรากฏในพจนานุกรมจะไม่มีรูปแบบที่ถูกต้องเพียงรูปแบบเดียว ความหลากหลายดังกล่าวแบ่งเป็น

3.1 ความหลากหลายด้านไวยากรณ์ เช่น เพศหรือพจน์ของคำนาม ตัวอย่างเช่น

seine Hand/seine Hände im Spiel haben

คำนามในสำนวนนี้อาจเปลี่ยนพจน์จากเอกพจน์เป็นพหูพจน์ คือ จาก Hand เป็น Hände มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ มีส่วนเกี่ยวข้องหรือพัวพันกับเรื่องนั้น

3.2 ความหลากหลายด้านคำที่ใช้ในสำนวน เช่น อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์ ในส่วนของคำนาม คำกริยา หรือคำคุณศัพท์ หรือในส่วนของคำบุพบท ไวยากรณ์ เช่น คำบุพบท คำสันธาน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

bis an/über den Hals in Schulden stecken

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เปลี่ยนหรือเลือกใช้คำบุพบทได้ คือ เลือกใช้ bis an หรือ bis über ก็ได้ มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ เป็นหนี้เป็นสินมากมาย

ein schiefes Gesicht machen/ziehen

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เปลี่ยนหรือเลือกคำกริยาได้ คือ เลือกใช้ machen หรือ ziehen ก็ได้ มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ ทำหน้าเบี้ยว ทำหน้าไม่ดี เช่น เวลาแพ้การแข่งขันทำหน้าไม่ดี

ein Gesicht wie drei/sieben/zehn/vierzehn Tage Regen-
wetter machen

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เปลี่ยนหรือเลือกคำคุณศัพท์บ่งจำนวนได้ จาก
จำนวนสามเป็นเจ็ด เป็นสิบหรือสิบสี่ได้ โดยที่ความหมายรวม
เมื่อใช้เป็นสำนวนจะคงเดิม มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ
ทำหน้าเศร้าสร้อย ทำหน้าหดหู่หมัดกำลังใจ ทำหน้าไม่ดี

3.3 การจัดเรียงลำดับคำในส่วนประกอบของสำนวนอาจเปลี่ยนแปลงได้
โดยเฉพาะเมื่อใช้ในการเปรียบเทียบหรือในกรณีที่สำนวนนั้นมีกรรมหลายลักษณะ
(satzwertige Phraseologismen) เช่น

aussehen wie Milch und Blut

หรือ wie Milch und Blut aussehen

nach jdm. bzw. etw. kräht kein Hahn

หรือ kein Hahn kräht nach jdm. bzw. etw.

3.4 ความหลายหลากในด้านอื่น ๆ เช่น สำนวนบางสำนวนที่มีความหมาย
เดียวกันอาจมีการให้เลือกใช้คำที่แตกต่างกันในบางส่วนประกอบของประโยคได้ เช่น ในส่วน
ของการกรหรือบุพบทวลีที่ใช้เป็นกรรม เช่น

jdm./ für jdn. eine Extrawurst braten

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เลือกใช้การกรกรรม Dativ คือ jdm. หรือรูปบุพบทวลีที่
ต้องการกรรม Akkusativ คือ für jdn. ก็ได้ โดยที่ความหมายรวมเมื่อ
ใช้เป็นสำนวนจะคงเดิม กล่าวคือ เมื่อใช้เป็นสำนวนหมายถึง ทำอะไร
ให้คนนั้นเป็นพิเศษ

mit beiden Beinen/Füßen auf der Erde/im Leben stehen

ในสำนวนนี้ในส่วนแรกผู้ใช้เลือกใช้ mit beiden Beinen หรือ mit
beiden Füßen ก็ได้

และในส่วนที่สองผู้ใช้เลือกใช้ auf der Erde stehen หรือ im Leben stehen ก็ได้

โดยสรุปคือ สำนวนนี้มีวิธีเขียนหรือการใช้คำหลายหลากโดยที่ความหมายรวม
เมื่อใช้เป็นสำนวนจะคงเดิม กล่าวคือ เมื่อใช้เป็นสำนวน หมายถึง มองเรื่องราวหรือมองชีวิต
 ตามความเป็นจริง ตัดสิน ไม่เพ้อฝัน

ในภาษาเยอรมัน จะมีสำนวนจำนวนมากที่แสดงการกระทำ (Aktionsart) โดยยึดหลักการคงส่วนประกอบหลักไว้ (phraseologischer Kern) และเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบย่อยอื่นซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนส่วนต้น ส่วนปลายหรือผลของการกระทำ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนความเป็นไปของการกระทำนั้น กลุ่มสำนวนเน้นการกระทำนี้ เราเรียกว่า aktionaler Reihenbildung เช่น

sich jdm. in den Weg stellen

jdm. im Wege stehen

jdm. aus dem Wege gehen

การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนความเป็นไปอาจเป็นการเปลี่ยนมุมมองให้เห็นต้นเหตุ
ของกลุ่มสำนวนเน้นการกระทำนี้ อาจทำให้บางสำนวนต้องมีการระบุผู้กระทำ หรือบาง
สำนวนไม่ระบุผู้กระทำ เช่น

etw. in Schwung bringen ทำให้เรื่องนั้นมีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหว
ทำให้กระตือรือร้น

etw. in Schwung halten รักษาให้คงความมีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหวอยู่อย่างเดิม

ทั้งสองสำนวนดังกล่าวข้างต้นต้องระบุว่า ใครเป็นผู้กระทำ ขณะที่ในสำนวนต่อไปนี้มีส่วนประกอบหลักเหมือนเดิม แต่ไม่ต้องระบุผู้กระทำ เช่น

in Schwung kommen เกิดมีชีวิตชีวา/มีความเคลื่อนไหวขึ้นมา

in Schwung sein มีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหว

กลุ่มสำนวนที่เน้นการกระทำดังกล่าว จะแสดงผ่านคำกริยาที่เน้นสภาพ เช่น liegen, stehen, sitzen ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มคำกริยาที่เน้นการเคลื่อนที่ เช่น legen, stellen, sitzen เป็นต้น⁹

4. ความเป็นสำนวน (Idiomatizität) เนื้อความที่ใช้เป็นสำนวนจะมีความหมายแตกต่างไปจากการใช้ในความหมายปกติ (nicht-idiomatisch) ไม่ใช่ในความหมายที่แปลตรงตัวหรือแปลตามตัวอักษร อาจมีความหมายแบบสำนวนไม่เต็มรูปแบบ (teilidiomatisch) หรือเป็นสำนวนเต็มรูปแบบ (vollidiomatisch)

sich die Zähne putzen ใช้ในความหมายปกติ (nicht-idiomatisch) หมายถึง แปรงฟัน

lange Zähne machen; mit langen Zähnen essen (ugs.)

(Duden 11) ใช้เป็นสำนวน แปลว่า กินแบบตั้งใจเคี้ยวนาน ๆ

เพื่อบอกว่าอาหารไม่อร่อย เป็นสำนวนแบบไม่เต็มรูปแบบ

(teilidiomatisch) กล่าวคือ ยังคงความหมายของคำว่า “กิน”

เอาไว้

vom Fleisch fallen เป็นสำนวนแบบเต็มรูปแบบ (voll-

idiomatisch) คือไม่คงความหมายเดิมของส่วนประกอบใน

ประโยคเลย หมายถึง ผอมแห้ง ชูบผอมมาก

⁹ คำกริยาในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเดียวกับคำกริยาในหน่วยสร้างคำกริยาว่างเปล่า (Funktionsverbgefüge) ตัวอย่างเช่น etw. in Schutt und Asche legen (ทำให้สิ่งนั้นแหลกเป็นผุยผงหรือทำลายให้แหลกเป็นเถ้าถ่าน และ in Schutt und Asche liegen (กลายเป็นเถ้าถ่าน กลายเป็นผุยผง) เป็นต้น

1.2 สำนวนไทย

1.2.1 คำจำกัดความ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (หน้า 1187) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า สำนวน โดยสาระสำคัญดังนี้คือ

ก. ใช้เป็นคำนาม หมายถึง

1. ถ้อยคำที่เรียบเรียง, โวหาร, บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี
2. คดี เช่น ปิดสำนวน
3. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง
4. ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ เช่น สำนวนฝรั่ง สำนวนบาลี
5. ชั้นเชิงหรือท่วงทำนองในการแต่งหนังสือหรือพูด เช่น สำนวนเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สำนวนยาขอบ

ข. ใช้เป็นลักษณนาม เรียกข้อความหรือบทประพันธ์รายหนึ่ง ๆ เช่น อิเหนามีหลายสำนวน

ขุนวิจิตรมาตรา (2543: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า สำนวน ไว้ดังนี้

“คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใดภาษาใดแยกออกได้กว้าง ๆ เป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันที ถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลาย คนฟังก็ไม่อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจหรือบางทีคิดแล้ว

เข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้
เราเรียกกันว่า “สำนวน” คือ คำพูดเป็นสำนวนอย่างชาวบ้านเขา
เรียกกันว่า “พูดสำบัดสำนวน” (ขุนวิจิตรมาตรา 2543: 1)

ตามคำจำกัดความคำว่า “สำนวน” ของขุนวิจิตรมาตรา หมายถึง คำพูดที่เป็น
ชั้นเชิงไม่ได้พูดอย่างตรงไปตรงมา หรือเรียกว่า พูดสำบัดสำนวน คำว่า “สำบัดสำนวน” ใน
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า เป็นการ “พูดจา
หลีกเลียงไม่ให้เข้าใจตรง ๆ, ใช้คารมพลิกแพลง, เล่นลิ้น”

สุวรรณฯ เกรียงไกรเพ็ชร เขียนไว้ในคำนำหนังสือ “ร้อยกระบวนสำนวนไทย”
ของพระพล ณะพานิช (2534) ว่า

“สำนวนนั้น ไม่ใช่คำพูดธรรมดา ๆ หรือสักแต่ว่าเล่นโวหาร หาก
เป็นการกลั่นกรองเอาชีวิต ความคิดนึก และประสบการณ์ของ
ชุมชนในช่วงเวลาอันยาวนาน มาถ่ายทอดด้วยถ้อยคำอันกระชับ
สั้น แต่คมเอาความหมายล้ำลึก แสดงออกมาเป็นลีลาน้ำเสียงต่าง
ต่างกัน มีทั้งสั่งสอนอย่างเมตตา เปรียบเปรยให้ได้คิด และแดกดัน
อย่างเจ็บแสบ เหมือนอย่างที่ได้เขียนเรื่องนี้ว่าไว้ในร่ายนำเรื่องว่า
บ้างแดกดันพอเจ็บ บ้างหนักหนึบตรงตรง บ้างเจตน์จงปรามาส
บ้างประสาหลังลิทธิ บ้างสะกิดให้ฉุก บ้างปลอบปลุกให้สู้ บ้างโจมตี
จับใจ” (อ้างใน พระพล ณะพานิช 2534: 2)

จากคำกล่าวของสุวรรณฯ เกรียงไกรเพ็ชร ข้างต้นนี้ เราพอจะแยกประเด็น
สำคัญของสำนวนได้ดังนี้ คือ

1. สำนวนมาจากการกลั่นกรองความคิดและประสบการณ์ชีวิตในชุมชน
หนึ่งที่สั่งสมมาเป็นเวลานานมาก
2. ต้องใช้ความสามารถทางภาษาในการเรียบเรียงให้สั้นกระชับ

3. มีจุดประสงค์หลัก 2 ประการ คือ

ในทางบวก คือ เปรียบเปรยให้ได้คิด สั่งสอนอย่างเมตตา หรือปลอบให้
สู้ชีวิต

ในทางลบ คือ แดกดันอย่างเจ็บแสบ วิจารณ์ จูโจม เหน็บแนมหรือ
ปรามาส

พงจันทร์ ศรีทธา (2518: คำนำ) กล่าวถึงสำนวนโวหารในการพูดและเขียนของ
ชนแต่ละชาติแต่ละภาษาว่า เพื่อ “ให้มีความหมายชัดเจนหรือขยายความออกไป” หรือ
“เพื่อให้เกิดความไพเราะ ที่เรียกกันว่า “เล่นลิ้น” หรือ “พูดสัปดสำนวน” คือพูดอย่างหนึ่ง
แต่มีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่ตรงตัวทีเดียวนัก” พงจันทร์ ศรีทธา (2518: 3) กล่าวถึง
ที่มาของสำนวนว่า เกิดในหมู่ของคนช่างคิดช่างสังเกตสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์แปลก ๆ นำ
ความจากเหตุการณ์ในอดีต เช่น ประวัติศาสตร์ สุภาษิต ปรัชญาของคนสำคัญ นิทาน นิยาย
ปรัมปราและตำนาน มาตัดตอนเอาแต่ใจความสั้น ๆ เพื่อสะดวกในการใช้พูด ในความหมาย
ของพงจันทร์นั้น สำนวน ก็คือ สำนวนพูด แท้จริงมาจากคำพังเพยหรือสุภาษิต เป็นอุทาหรณ์
จากนิทาน นิยายหรือตำนานเก่าแก่นั่นเอง การรู้จักใช้สำนวนโวหารเป็นการ “เล่นลิ้น” แสดง
ว่าสำนวนโวหาร เป็นเครื่องแสดงความสามารถของชนแต่ละชาติในการใช้ภาษา การใช้ภาษา
ของคนไทยเรานั้น “ไม่ด้อยไปกว่าภาษาของชนชาติอื่น ๆ ในเชิง “เล่นลิ้น” ด้วยกัน”
(พงจันทร์ ศรีทธา 2518: คำนำ)

คำว่า สำนวน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Idiom (พงจันทร์ ศรีทธา 2518: 2) ซึ่ง
หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้ฟังจะต้องแปลความหรือตีความอีกชั้นหนึ่ง

ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของสำนวนโวหารก็คือ สำนวนโวหารจะมีการ
ขยายและเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ของบ้านเมือง และมีการเปลี่ยนแปลงทุกระยะ
สำนวนเก่า ๆ อาจสูญสลายไป เกิดสำนวนใหม่ แต่อาจใช้เพียงชั่วระยะหนึ่งแล้วสูญสลายไป
บางสำนวนยังนิยมใช้กันต่อมาจนปัจจุบัน

ในส่วนของความคล้ายคลึงของสำนวนในแต่ละชาติแต่ละภาษา ขุน
วิจิตรมาตรา (2543: 2) ได้อธิบายไว้ใน “สำนวนไทย” ว่า

“คำพูดของมนุษย์ที่เป็นสำนวนดังกล่าวเชื่อได้ว่ามีมาแต่ครั้งโบราณ ดึกดำบรรพ์และเกิดขึ้นตามยุคตามสมัยที่เหตุการณ์บ้านเมือง เปลี่ยนแปลงมา สำนวนเก่าที่สูญไปก็คงมาก ที่คงอยู่ก็มีไม่น้อย ที่ กำลังเกิดขึ้นใหม่ก็มีมาเรื่อย ๆ คงจะเป็นดังนี้เหมือนกันหมดทุก ชาติทุกภาษา สำนวนพูดไม่ว่าในเชิงเปรียบ เเชิงเทียบ เเชิงเปรย เเชิง กระทบ เเชิงประชดประชัน ดูเหมือนจะมีเหมือน ๆ กันทุกชาติ ทั้งนี้เพราะความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติ การ กระทำ เครื่องแวดล้อมอะไรต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ย่อมจะมี เหมือน ๆ กัน จะต่างก็เพียงถ้อยคำแปลกออกไป แต่ใจความก็ คงเป็นอย่างเดียวกัน ...”

1.2.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนไทย

จากคำกล่าวหรือคำจำกัดความต่าง ๆ เกี่ยวกับ “สำนวน” ข้างต้น เราพอสรุป ลักษณะสำคัญของสำนวนได้ดังนี้คือ

1. เป็นถ้อยคำ (เป็นคำพูดสั้น ๆ กระชับความ) ที่ไม่ได้มีความหมาย ตรงไปตรงมาตามตัวอักษร แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คือ ใช้โวหารหรือที่ เรียกว่ามีชั้นเชิง (เปรียบเทียบ กระทบ ประชดประชัน พูดเล่นสนุก พูดเตือนสติให้คิด)
2. จุดประสงค์เพื่อ กระทบ ประชดประชัน พูดเล่นสนุก พูดเตือนสติให้คิด
3. มาจากมูลเหตุต่าง ๆ เช่น
 - เกิดจากธรรมชาติ จากการที่มนุษย์สังเกตธรรมชาติรอบตัว
 - จากการดำเนินชีวิตในสังคมหรือเครื่องแวดล้อม¹⁰ รวมไปถึงการ กระทำ ความประพฤติ
 - แบบแผนประเพณี ความเชื่อ ความเป็นอยู่หรือวิถีการดำเนินชีวิต

¹⁰ เป็นคำที่ทฤษฎีจิตรมาตรา ในเรื่อง “สำนวนไทย” โดยยกสำนวน “กันหม้อไม่ทันคำ” เป็นตัวอย่าง

- ลัทธิศาสนา นิยาย นิทาน ตำนาน พงศาวดารหรือประวัติศาสตร์
- เรื่องแปลกที่ปรากฏ
- การใช้ภาษาให้เกิดความจริงเพื่อเน้นย้ำสิ่งนั้น

4. สำนวนมีมาแต่โบราณ มีการเปลี่ยนแปลง คือ ตายไปและเกิดใหม่ได้ตามยุคสมัย

2. คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้หนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้มีการจัดเรียงสำนวนเยอรมันตามลำดับตัวอักษรตั้งแต่ A-Z ข้อมูลต่าง ๆ ที่ระบุในสำนวนเยอรมันแต่ละสำนวนที่ยกมามีดังนี้คือ

1. สำนวนเยอรมันและความหมาย
2. ถ้าเป็นไปได้ จะระบุว่า สำนวนเยอรมันนั้น ๆ พุดแบบอื่นได้ว่าอย่างไร เพื่อให้ผู้ที่เรียนภาษาเยอรมันทราบว่า ในความหมายเดียวกันนี้ ถ้าไม่ใช่เป็นสำนวน จะใช้เป็นภาษาเยอรมันทั่ว ๆ ไปได้ว่าอย่างไร
3. ตัวอย่างสำนวนเยอรมัน (ถ้ามี) อยู่หลังสัญลักษณ์
4. สำนวนไทยที่มีความหมายเดียวกันหรือคล้ายคลึงกับสำนวนเยอรมันที่ยกมา พร้อมความหมายที่ใช้ในภาษาไทย ระบุคำไทยอื่น ๆ ที่ใช้ในความหมายเดียวกันนี้ที่ไม่ได้จัดเป็นสำนวนในภาษาไทย และอาจระบุสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมด้วย
5. คำอธิบายเกี่ยวกับสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่ยกมา
6. ระบุสำนวนเยอรมันอื่นที่ใช้ในความหมายใกล้เคียงหรือที่เกี่ยวข้อง
7. มีการโยงไปยังสำนวนเยอรมันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ “ดูเพิ่ม” หรือ “ดูที่”

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยความรู้จากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากหนังสือดังต่อไปนี้คือ

สำนวนเยอรมันและคำอธิบาย ส่วนใหญ่มาจาก Duden 11: Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. ถ้ามาจากที่อื่นจะระบุแหล่งที่มา

สำนวนไทย ส่วนใหญ่มาจาก คลังคำ และ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

2.1 คำย่อและสัญลักษณ์ที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้

abwertend	ใช้ในทางไม่ดี
bes.	โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ย่อมาจาก besonders
bildungsspr.	ใช้ในการศึกษา ย่อมาจาก bildungssprachlich
derb	ต่ำ หยาบคาย
dichter.	กวี ย่อมาจาก dichterisch
etw.	บางสิ่งบางอย่าง ย่อมาจาก etwas
fam.	ใช้กับคนในครอบครัวหรือคนคุ้นเคย ย่อมาจาก familiär
geh.	ภาษาสูง ย่อมาจาก gehoben
iron.	เชิงประชดประชัน ย่อมาจาก ironisch
jdm.	คนใดคนหนึ่ง ย่อมาจาก jemandem เป็นคำสรรพนามในรูปการกร Dativ
jdn.	คนใดคนหนึ่ง ย่อมาจาก jemanden เป็นคำสรรพนามในรูปการกร Akkusativ
jds.	ของใครคนหนึ่ง ย่อมาจาก jemandes เป็นคำสรรพนามในรูป Genitiv
Kinderspr.	ภาษาเด็ก ย่อมาจาก Kindersprache
landsch.	ใช้มากในบางถิ่น ย่อมาจาก landschaftlich
nordd.	ใช้ทางเหนือของเยอรมนี ย่อมาจาก norddeutsch

o.ä.	หรือในทำนองนี้	ย่อมาจาก oder ähnlich/ähnliche/ähnliches usw.
o.Ä.	หรือในทำนองนี้	ย่อมาจาก oder Ähnliches/Ähnlichem usw.
oder	หรือ	
oft	ใช้บ่อย	
österr.	ใช้แบบออสเตรีย	ย่อมาจาก österreichisch
salopp	ปาก อาจไม่สุภาพ	
scherzh.	เชิงตลก	ย่อมาจาก scherzhaft
schweiz.	ใช้แบบสวิส	ย่อมาจาก schweizerisch
seltener	ใช้น้อยกว่าได้แก่	(ตามด้วยสำนวนเยอรมันที่ใช้น้อยกว่า)
u.a.	และอื่น ๆ	ย่อมาจาก und andere/anderes usw.
u.Ä.	และในทำนองเดียวกันนี้	ย่อมาจาก und Ähnliches/Ähnlichem usw.
ugs.	ปาก ภาษาพูด	ย่อมาจาก Umgangssprache
veraltend	กำลังจะเก่าหรือเสื่อมความนิยม	
veraltet	เก่า	
verhüll.	แบบแอบแฝง	ย่อมาจาก verhüllend เป็นการพูดโดยเลือกใช้คำที่ฟังดูดีแทนคำที่ทำให้อึดอัดใจหรือน่ารำคาญ (euphemistisch หรือ beschönigend)
ต่ำ	คำต่ำ	หยาบคาย ไม่สุภาพ
ปาก	คำที่เป็นภาษาปาก	หรือมักใช้กันว่า ภาษาพูด
ไม่ทางการ	คำที่ใช้เมื่อพูดอย่างไม่เป็นทางการ	บางคำมีการเพิ่มพยางค์ ลดพยางค์หรือเปลี่ยนแปลงเสียงของคำที่ใช้โดยปกติ
สำ	สำนวน	
สุภาพ	คำสุภาพ	

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทย

ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เล่ม 2 (อักษร K-Z)

Deutsche und Thailändische Redewendungen

วรรณภา แสงอร่ามเรือง
Wanna Saengaramruang

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทย
ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน
เล่ม 2 (อักษร K-Z)

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน

เล่ม 2 (อักษร K-Z)

Deutsche und Thailändische Redewendungen:

Ihre Bedeutungsähnlichkeiten

Band 2 (K-Z)

วรรณา แสงอร่ามเรือง

Wanna Saengaramruang

 สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2562

ชุดละ 650 บาท

วรรณา แสงอร่ามเรือง

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เล่ม 2 (อักษร K-Z). Deutsche und Thailändische Redewendungen: Ihre Bedeutungsähnlichkeiten. Band 2 (K-Z). / วรรณา แสงอร่ามเรือง Wanna Saengaramruang

1. ภาษาเยอรมัน -- สำนวนโวหาร -- พจนานุกรม. 2. ภาษาเยอรมัน -- สำนวนโวหาร.

3. ภาษาไทย -- สำนวนโวหาร. 4. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบภาษา. 5. วัฒนธรรม -- เยอรมัน -- ไทย.

438

ISBN 978-974-03-3892-5

สพจ. 2403

สรรคุณคำวิชาการ ผู้สังคม
Knowledge to All
www.cupress.chula.ac.th

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม

ผู้จัดทำนาย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304

หัวหมาก โทร. 0-2374-1378 โทรสาร 0-2374-1377

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.นครราชสีมา โทร. 0-4492-2662-3 โทรสาร 0-4492-2664

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com> และเครือข่ายฯ

ร้านค้าติดต่อ แผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. 0-2374-1375-6 โทรสาร 0-2374-1377

กองบรรณาธิการ : บุศรินทร์ สรวัด

ออกแบบรูปเล่ม : วรรณา แสงอร่ามเรือง

ออกแบบปก : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [CUB6207-003] โทร. 0-2218-3562-3 โทรสาร 02-218-3547

ส่วนดีของหนังสือชุดนี้

ขออุทิศแด่

อาจารย์สุวรรณี ประทุมรัตน์

ที่รักและเคารพยิ่งของศิษย์

ผู้ซึ่งทำให้ได้รู้จักสำนวนเยอรมัน

คำนำ

“สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน” เล่มนี้เป็น การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสำนวนเยอรมันสืบต่อจากหนังสือ “สำนวนเยอรมันน่ารู้” ที่ผู้เขียนได้ เริ่มสนใจศึกษาและค้นคว้าตั้งแต่ 15 ปีที่แล้วโดยได้รวบรวมและอธิบายสำนวนเยอรมันที่คิดว่า ผู้เรียนชาวไทยที่เรียนภาษาเยอรมันควรรู้ พร้อมยกตัวอย่างประกอบจากหนังสืออ้างอิง รวมทั้งได้เพิ่มข้อมูลที่เป็นตัวอย่างการใช้จริงจากอินเทอร์เน็ตโดยพยายามคัดสรรตัวอย่างที่ เข้าใจง่าย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนภาษาเยอรมันสำหรับคนไทยที่เรียน ภาษาเยอรมัน

จากการค้นคว้ามักกล่าวข้างต้นทำให้ผู้เขียนได้เห็นความคล้ายคลึงกันอย่างมาก ของสำนวนเยอรมันและสำนวนไทย จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสืบค้นและวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อรวบรวมสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกันซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษา และค้นคว้าอย่างลึกซึ้งมาก่อน ตัวอย่างเช่น

สำนวนเยอรมัน ein Wolf im Schafspelz มีความหมายตรงกับสำนวนไทย

2 สำนวนคือ

หน้าเนื้อใจเสือ (สำ) ซึ่งหมายถึง มีหน้าตาอ้วนแอ้มแต่ใจคิดร้าย

ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ (สำ) หมายถึง พูดดีแต่ใจคิดร้าย

สำนวนเยอรมัน ein Unglück kommt selten allein มีความหมาย

ตรงกับสำนวนไทยถึง 7 สำนวนคือ

เคราะห์ซ้ำกรรมซัด, บาปซ้ำกรรมซัด, ผีซ้ำกรรมซัด (สำ) หมายถึง ได้รับเคราะห์ กรรมซ้ำแล้วซ้ำอีก (คลังคำ)

ผีซ้ำด้าพลอย (สำ) หมายถึง ถูกซ้ำเติมเมื่อพลาดพลั้งลงหรือเมื่อคราวเคราะห์ร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน) มีเคราะห์ซ้ำสอง (อุคมพร อมรธรรม 2556: 30)

ความว้าวไม่ทันหาย ความควายเข้ามาแทรก (สำ), ความว้าวยังไม่หาย ความควาย

เข้ามาแทรก (สำ) หมายถึง ความเดือดร้อนเดิมยังไม่ทันหมดไป ความเดือดร้อน

ใหม่ก็เกิดขึ้น (คลังคำ) เรื่องหนึ่งยังไม่ยุติ อีกเรื่องหนึ่งเกิดขึ้น (เจือ สตะเวทิน)

พระศุภร์เข้าพระเสาร์แทรก (สำ) หมายถึง ได้รับความทุกข์ยากลำบากซ้อน ๆ เข้ามา

ในขณะเดียวกัน (คลังคำ)

ราหูเข้าพระเสาร์แทรก (สำ) หมายถึง เคราะห์กรรมที่เกิดขึ้นหลาย ๆ เรื่อง (อุดมพร

อมรธรรม 2556: 33)

และยังมีสำนวนเยอรมันอื่นที่ใช้ในความหมายเดียวกันกับ ein Unglück

kommt selten allein ดังกล่าวข้างต้น คือ eine Pechsträhne haben (ugs.)

ส่วนสำนวนเยอรมัน [sie] nicht alle [beisammen]haben (ugs.

abwertend) ที่หมายถึง ไม่ค่อยเต็มเต็ง บ้องตื้น ไม่เต็มบาท ก็ยังมีสำนวนเยอรมันอื่นอีก

68 สำนวนที่ใช้ในความหมายเดียวกันนี้ เช่น nicht alle im Karton haben (salopp)

เป็นต้น และสำนวนเยอรมันเหล่านี้มีความหมายตรงกับสำนวนไทย 5 สำนวน คือ

สองสลิ้งเพื่อง, สามสลิ้งเพื่อง, ไม่เต็มเต็ง, ไม่เต็มบาท (สำ) หมายถึง บ้า ๆ บอ ๆ, มี

สติไม่สมบูรณ์, มีจิตใจโกล่ไปทางบ้า ๆ บอ ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน)

บ้องตื้น (สำ) หมายถึง ไม่มีความคิด เช่น แกมันบ้องตื้น เขาหลอกก็เชื่อเขาง่าย ๆ

(คลังคำ)

ด้วยเหตุนี้เราจึงสรุปได้ว่า สำนวนเยอรมัน 1 สำนวนอาจมีความหมาย

คล้ายคลึงกับสำนวนไทยได้มากกว่า 1 สำนวน และยังมีสำนวนเยอรมันอื่น ๆ อีกที่ใช้ใน

ความหมายเดียวกันกับสำนวนเยอรมันนั้น ๆ

จากการที่สำนวนเป็นสิ่งที่มีการพัฒนาการมาช้านาน และสำนวนในแต่ละชาติก็

ได้รับอิทธิพลจากชาติอื่นเช่นกันเนื่องจากการติดต่อสื่อสารและคบค้าสมาคมกัน ในปัจจุบัน

เราจะพบว่า มีสำนวนไทยทั้งเก่าและใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาต่างชาติและเราก็ยังม

การศึกษาและวิจัยในเรื่องนี้น้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งกำเนิดหรือที่มาของสำนวน รวมทั้ง

การใช้และพัฒนาการของสำนวนไทยจนถึงปัจจุบัน สำนวนบางสำนวนเราอาจเข้าใจว่าเป็น

ของไทยและใช้กันมานาน เช่น “ลื่นเป็นปลาไหล” แต่เมื่อสืบค้นจะไม่พบในหนังสือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเลย อาจเนื่องจากยังไม่มีการค้นคว้าและจดบันทึกหรือเผยแพร่ หรือเพราะวลีดังกล่าวราชบัณฑิตยสถานไม่จัดว่าเป็นสำนวน อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ สำนวน “ดาบสองคม” ซึ่งในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานจัดเป็นสำนวนก็จริง และบอกความหมายว่า “มีทั้งคุณและโทษ อาจดีอาจเสียก็ได้” เพียงเท่านั้น ไม่ได้ยกตัวอย่างการใช้หรือบอกที่มาของสำนวน เช่น มาจากสำนวนภาษาต่างชาติใด เมื่อผู้เขียนศึกษาเพิ่มเติมจากสำนวนภาษาต่างประเทศก็พบว่า สำนวนนี้ยังปรากฏในภาษาอื่นที่ *ให้ภาพและความหมายเดียวกัน* คือ ในภาษาเยอรมันใช้สำนวน **ein zweischneidiges Schwert sein** และในภาษาอังกฤษมีสำนวน **a double-edged sword** ซึ่งทั้งสามภาษาคือ ไทย เยอรมัน และอังกฤษ ให้ภาพเดียวกันคือ ดาบที่มีสองคม และใช้ในความหมายเดียวกันคือ หมายถึง มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ให้ทั้งคุณและโทษ ถ้าคนไทยโดยเฉพาะสถาบันของชาติที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงจะมีการศึกษาและค้นคว้าวิจัยเรื่องราวที่เกี่ยวกับภาษาอันเป็นมรดกของชาติให้ละเอียดลึกซึ้งและครบถ้วนสมบูรณ์กว่านี้ พร้อมทั้งเข้าถึงได้ง่าย ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับอนุชนรุ่นหลังในการค้นคว้าวิจัยภาษาและวัฒนธรรมไทยต่อไปได้ และทั้งหมดนี้จะเกิดประโยชน์ต่อคนไทยที่ศึกษาภาษาต่างประเทศเป็นอย่างมากเช่นกัน

หนังสือ “สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน” เล่มนี้ รวบรวมสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกันเป็นหลักสำคัญ ส่วนคำหรือวลีในภาษาไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกับสำนวนเยอรมันแต่ไม่มีการระบุว่าเป็นสำนวนไทยจากหนังสืออ้างอิง เช่น ราชบัณฑิตยสถาน เป็นต้น คำหรือวลีในภาษาไทยนั้น ๆ ก็มักจะ ไม่ได้รับการพิจารณานำมาลงในที่นี้ ในส่วนของการจัดเรียงนั้น มีการจัดเรียงสำนวนเยอรมันตามลำดับตัวอักษรตั้งแต่ A-Z ข้อมูลต่าง ๆ ที่ระบุในสำนวนเยอรมันแต่ละสำนวนที่ยกมาได้แก่ ความหมายของสำนวนเยอรมัน ตัวอย่างการใช้ (ถ้ามี) ตามด้วยสำนวนไทยที่มีความหมายเดียวกันหรือคล้ายคลึงกับสำนวนเยอรมัน คำอธิบายเกี่ยวกับสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่คล้ายคลึงกันนั้น ถ้ามีสำนวนเยอรมันอื่นที่ใช้ในความหมายใกล้เคียงจะมีการระบุในที่นี้ด้วย

ข้อสังเกตในการใช้สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน คือ ในการถ่ายทอดความจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาไทยนั้น **ผู้แปลอาจไม่สามารถแทนที่สำนวนเยอรมันด้วยสำนวนไทยได้ในทุกกรณี** เพราะในภาษาไทยอาจนิยมใช้สำนวนนั้นในบริบทอื่นที่แตกต่างไปจากสำนวนเยอรมัน เช่น สำนวนไทยอาจนิยมใช้ในบริบทที่เป็นการปรามหรือสั่งสอน หรืออาจใช้เฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาว ไม่สามารถใช้ได้ในทุกบริบทเช่นเดียวกับสำนวนเยอรมัน เป็นต้น **ผู้แปลจะต้องใช้วิจารณญาณของตนในการเลือกใช้สำนวนไทยให้เหมาะสมตามบริบทที่ใช้ในประโยคภาษาเยอรมัน**

ผู้เขียนหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนภาษาเยอรมัน การเรียนการสอนแปลทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และสำหรับผู้ประกอบอาชีพนักแปลเยอรมัน-ไทย ไทย-เยอรมัน ที่สำคัญคือ เป็นประโยชน์ในด้านการเรียนรู้วัฒนธรรมเยอรมันและวัฒนธรรมไทย เพราะสำนวนในแต่ละภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้นและสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ ความคิดความอ่านและลักษณะนิสัยโดยรวมของคนในสังคมวัฒนธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ ที่ได้สนับสนุนเงินทุนวิจัยในการค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้มาอย่างต่อเนื่อง ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ชูศรี มีวงศ์อุโฆษ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงที่เป็นประโยชน์อย่างมากแก่ผู้เขียน นับว่าเป็นกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐยิ่ง ขอขอบคุณคุณคุณโชคชัย และวิน สุวรรณนิกรกุล ที่เป็นกำลังใจสำคัญและได้ให้ความช่วยเหลือด้านคอมพิวเตอร์เป็นอย่างดีมาตลอด พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้ด้วยดี

รองศาสตราจารย์ ดร. วรรณา แสงอร่ามเรือง

สิงหาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทนำ	1
1. คำจำกัดความและลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมันและสำนวนไทย	1
1.1 สำนวนเยอรมัน	1
1.1.1 คำจำกัดความ	1
1.1.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมัน	5
1.2 สำนวนไทย	11
1.2.1 คำจำกัดความ	11
1.2.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนไทย	14
2. คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้หนังสือเล่มนี้	15
2.1 คำย่อและสัญลักษณ์ที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้	16
2.2 สำนวนที่นำมาพิจารณาในงานนี้	18
2.3 การถ่ายทอดสำนวนเยอรมันเป็นสำนวนไทย	20

สำนวนเยอรมันเรียงตามตัวอักษร

เล่ม 2 อักษร K-Z

ตัวอักษร K	23	ตัวอักษร S	150
ตัวอักษร L	59	ตัวอักษร T	215
ตัวอักษร M	82	ตัวอักษร U	235
ตัวอักษร N	101	ตัวอักษร V	242
ตัวอักษร O	112	ตัวอักษร W	255
ตัวอักษร P	121	ตัวอักษร X	286
ตัวอักษร Q	136	ตัวอักษร Z	286
ตัวอักษร R	136		

บทนำ

1. คำจำกัดความและลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมันและสำนวนไทย¹

1.1 สำนวนเยอรมัน

1.1.1 คำจำกัดความ

Redewendung หรือ Redensart เป็นคำดั้งเดิมในภาษาเยอรมัน ใช้หมายถึงกลุ่มคำที่มีความหมายไม่ตรงกับความหมายที่ใช้กันทั่วไปหรืออีกนัยหนึ่งคือ มีความหมายไม่ตรงตัวตามความหมายของคำแต่ละคำที่นำมาจัดเรียงกันนั้น ด้วยเหตุนี้ ในการแปลสำนวนจากต่างประเทศเช่นในวรรณกรรมต่าง ๆ นั้น เราจึงไม่สามารถนำสำนวนนั้นมาแปลตรงตัวคำต่อคำได้เพราะจะไม่สื่อความหมายตามเจตนารมณ์ในการสื่อสารของผู้พูด เราเรียกปรากฏการณ์ทางภาษานี้ในทางอรรถศาสตร์ว่า พูดเป็นสำนวน (phraseologisch) โดยสำนวนในภาษาเยอรมันแบ่งเป็นสำนวนเต็มรูปแบบ (vollidiomatisch) และสำนวนไม่เต็มรูปแบบ (teilidiomatisch)²

¹ จากบางส่วนของ “คำจำกัดความและลักษณะสำคัญของสำนวน” ใน วรรณา แสงอร่ามเรือง (2548: 7-36)

² สำนวนเต็มรูปแบบ (vollidiomatische Phraseme) หมายถึง ทุกคำในเนื้อความหรือประโยคเมื่อรวมตัวกันเกิดเป็นสำนวนที่มีความหมายใหม่ทั้งหมด เช่น สำนวน „vom Fleisch fallen“ ถ้าแปลตามตัวอักษรเพื่อให้เห็นภาพจะได้ความว่า หล่นจากเนื้อ แต่เมื่อใช้เป็นสำนวน ถ้อยคำนี้มีความหมายใหม่หมด กล่าวคือ หมายถึง ผอมแห้ง ซูบผอมมาก สำนวนที่ว่า „mit jdm. noch ein Hühnchen zu rupfen haben“ ถ้าแปลตามตัวอักษรจะได้ความว่า ยังต้องมาถอนขนไก่กับคนนั้น เมื่อใช้เป็นสำนวนจะหมายถึง ยังมีเรื่องที่ต้องมาสะสางกับคนนั้น ส่วนสำนวนที่ไม่เต็มรูปแบบนั้น (teilidiomatisch) คำบางคำในสำนวนจะคงความหมายเดิมเมื่อนำไปใช้เป็นสำนวน

เนื่องจากในภาษาเยอรมันมีคำเรียกถ้อยคำที่เป็นสำนวนแตกต่างกันมากในตำราหรือหนังสืออ้างอิงภาษาเยอรมัน จึงขอชี้แจงหรืออธิบายคำเหล่านี้เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ดังนี้คือ

คำว่า **Phraseologie** หมายถึงวิชาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยสำนวน

คำว่า **Phraseologismus** (พหูพจน์ **Phraseologismen**) เป็นคำรวมเรียกปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับสำนวน คำ ๆ นี้ในภาษาเยอรมันกินความกว้างมาก

คำว่า **feste Wendungen** หมายถึง วลีหรือกลุ่มคำที่ใช้เป็นสำนวนตายตัว

คำว่า **geflügelte Worte** ในภาษาเยอรมันจัดเป็น **feste Wendungen** ชนิดหนึ่งเป็นคำกล่าวที่เป็นที่รู้จักและใช้กันทั่วไปในประเทศหนึ่ง (**ein landläufiges Citat**)³ อาจเป็นสำนวนภาษา (**Ausdruck**) หรือชื่อเฉพาะที่มีแหล่งที่มาจากรื่องราวในประวัติศาสตร์หรือในวรรณคดี ลักษณะเด่นคือ จะต้องอ้างแหล่งที่มาได้ เช่น

„Auge um Auge, Zahn um Zahn“ (2. Mos. 21, u.a.) (ตาต่อตา ฟันต่อฟัน) หรือ „Hochmut kommt vor dem Fall“ (Sprüche 16, 18) (แปลตามตัวอักษรจะได้ความว่า ความโอหังอวดดีนำมาซึ่งความตกต่ำ) ทั้งสองสำนวนเป็นคำกล่าวในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์

³ คำศัพท์เฉพาะนี้ใช้ครั้งแรกโดย Georg Büchmann ในปี ค.ศ. 1864 ในหนังสือชุด **Geflügelte Worte. Der Citatenschatz des Deutschen Volks** คำศัพท์เฉพาะนี้มาจากโฮเมอร์ (Homer) (Palm 1997: 108)

„Grau, teurer Freund, ist alle Theorie.“ (แปลตามตัวอักษร
จะได้ความว่าทุกทฤษฎีเป็นสีเทาทั้งนั้น) เป็นคำกล่าวของเกอเธ่
(Goethe) จากเรื่อง Faust ในฉาก Schülerszene

„Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral.“ (แปล
ตามตัวอักษรจะได้ความว่า เรื่องกินเรื่องใหญ่ เรื่องศีลธรรมไว้ที
หลัง) เป็นคำกล่าวของเบรคชท์ (Brecht) ในเรื่อง
Dreigroschenoper

geflügelte Worte นั้นใช้เพื่อเทียบเคียงเหตุการณ์เฉพาะหน้ากับเหตุการณ์ใน
คำกล่าวที่ยกมาโดยที่ผู้พูดมีจุดประสงค์ให้ผู้ฟังเข้าใจสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดีขึ้น
geflügelte Worte จึงเป็นเครื่องแสดงภูมิความรู้หรือระดับการศึกษาของผู้พูด ผู้อ่าน ผู้ฟัง
หรือผู้ชม

คำว่า Sprichwörter ตรงกับภาษาไทยว่า สุภาษิต มีจุดประสงค์เพื่อสั่งสอน
อบรมหรือเตือนสติ ตัวอย่างเช่น

„Morgenstund hat Gold im Mund.“ หมายถึงตอนเช้าหรือ
ยามเช้าตรู่เราจะทำงานได้ดีกว่า หรือ ใครก็ตามที่เริ่มงานแต่
เช้าตรู่ก็จะได้งานมาก

ศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาสุภาษิตโดยเฉพาะมีชื่อเรียกในภาษาเยอรมันว่า
Parömiologie เป็นศาสตร์ที่เฟื่องฟูมากในคริสต์ศตวรรษที่ 16-17

คำว่า Gemeinplätze⁴ หรือที่เรียกในภาษาเยอรมันอีกอย่างหนึ่งว่า
»Evidenzformeln« หรือ »Evidenzaussagen«⁵ เนื่อความจะมีลักษณะเป็นประโยค บอก

⁴ ทั้ง Sprichwörter และ Gemeinplätze จัดเป็น topische Formeln (รูปแบบหรือสูตรสำนวนตายตัว)
ซึ่งมาจากวรรณศิลป์กรีกโบราณ (Topoi) มีลักษณะเด่นคือ เป็นประโยค โดยไม่มีคำศัพท์ใดในเนื้อความ
เกี่ยวข้องกับบริบทสถานการณ์ที่กำลังกล่าวถึง topische Formeln เหล่านี้จะมีเนื้อความเป็นคำกล่าว
ทั่วไป (generalisierende Aussagen) เป็นที่เข้าใจกันทั่วไป ไม่ยึดติดกับบริบทพิเศษใดโดยเฉพาะ

สิ่งที่เป็นที่เข้าใจเช่นนั้นกันอยู่แล้ว (Selbstverständlichkeiten) ไม่ให้แง่มุมใหม่ (neue Einsichten) เนื้อความฟังดูเป็นกำปั้นทุบดินหรือซ้ำซ้อน (tautologisch) หรือเป็นจริงเสมอ⁶ ตัวอย่างเช่น

Was man hat, das hat man. หมายถึง อะไรที่มีอยู่ ก็มีอยู่วันยัง
ค่ำ (บอกข้อเท็จจริงที่เป็นจริงเสมอ)

Was sein muss, muss sein. หมายถึง อะไรที่ต้องเกิด มันก็ต้อง
เกิด (เนื้อความฟังดูเป็นกำปั้นทุบดิน)

Man lebt nur einmal. หมายถึง คนเรามีชีวิตเพียงชีวิตเดียว
(บอกข้อเท็จจริงที่รู้กันทั่วไปและเป็นจริงเสมอ)

ในบางตำรายังมีความแตกต่างระหว่างคำกล่าว (geflügelte Worte) กับ
สำนวน (Phraseologismen) และระหว่างคำกล่าว (geflügelte Worte) กับสุภาษิต
(Sprichwörter) โดยมีรายละเอียดที่ลึกซึ้งลงไปอีก และในหลายสำนวนก็ไม่สามารถบอกให้
แน่นอนลงไปได้ว่าควรจัดอยู่ในประเภทใด เช่น สำนวนที่ว่า der dunkle Punkt
(หมายถึง จุดบอด คำ ๆ นี้มาจากพระเจ้าโนโปเลียนที่ 3 (Napoleon III.) และ der rote
Faden (หมายถึง ประเด็นหลักหรือประเด็นสำคัญ) จัดเป็นคำหรือสำนวนที่มาจากคำกล่าว
(geflügelte Worte) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ สุภาษิตบางสุภาษิตก็สัมพันธ์ใกล้ชิดกับสำนวนมาก
เช่น „Wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein“ เป็นสุภาษิต หมายถึง ให้
ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว ในขณะที่ถ้อยคำทำนองเดียวกัน คือ jdm. eine Grube graben
เป็นสำนวน (Phraseologismus)

⁵ คำ ๆ นี้เรียกโดย Feilke (1996: 308) อ้างตาม Burger (2003: 40)

⁶ Sabban (1994) ชี้ประเด็นว่ารูปแบบหรือสูตรสำนวนตายตัว (Formeln) ที่แสดงความซ้ำซ้อนใน
ลักษณะนี้ถึงแม้ว่าจะมีโครงสร้างประโยคที่คงที่ แต่ในทางปฏิบัติ เราจะต้องพิจารณาตีความความหมาย
ของสูตรตายตัวเหล่านี้ในระดับที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบท (อ้างตาม Burger 2003: 40)

1.1.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมัน

ลักษณะสำคัญของสำนวนเยอรมัน (Phraseologismen)⁷ คือ

1. ประกอบด้วยคำมากกว่าหนึ่งคำ (Polylexikalität) จะเป็นคำที่คำก็ได้ไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัว แต่ต้องไม่เกินหนึ่งประโยค เป็นการกำหนดด้วยโครงสร้างทางภาษา คือ กำหนดด้วยโครงสร้างของประโยค (syntaktisch) ไม่ได้กำหนดด้วยคำ (lexikalisch)

2. มีความแน่นอนตายตัว (Festigkeit) กล่าวคือ

2.1 มีการใช้หรือเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง (Gebräuchlichkeit) ไม่ใช่ใช้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ใช้ในกลุ่มคนหรือในชุมชนหนึ่ง ๆ

2.2 กลุ่มคำที่เชื่อมโยงเป็นสำนวนนั้นมีลักษณะพิเศษทางภาษาศาสตร์จิตวิทยา กล่าวคือ มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว (Festigkeit) เป็นโครงสร้างทางภาษาที่เป็นกลุ่มก้อนตายตัวอาจมีการผัน การกระจายคำ หรือตำแหน่งที่ ที่เปลี่ยนแปลงได้ แต่กลุ่มคำดังกล่าวถูกเก็บเป็นเอกภาพหรือเป็นหน่วยเดียวกัน เมื่อต้องการใช้ สมองจะเรียกความจำของกลุ่มคำนี้มาใช้ทั้งกลุ่ม เทียบเท่ากับการที่เราต้องการเรียกคำศัพท์คำใดคำหนึ่งมาใช้ทั้งคำเช่นกัน⁸

⁷ ดูเพิ่มที่ Burger (2003), Palm (1997)

⁸ ในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับสำนวนในด้านภาษาศาสตร์จิตวิทยาว่า มนุษย์เรามีการกระบวนการเข้าใจสำนวนในภาษาหนึ่ง ๆ อย่างไร และคนเราสามารถดึงสำนวนที่เก็บไว้ในความทรงจำมาใช้ได้อย่างไร (Reproduzierbarkeit von Phraseologismen) ดูเพิ่มที่ Burger (2003) ในหัวข้อ Psycholinguistische Festigkeit การศึกษาเกี่ยวกับสำนวนในด้านภาษาศาสตร์จิตวิทยานั้นอธิบายปรากฏการณ์ที่ว่า ทำไมคนบางคนนำสำนวนสองสำนวนมาใช้ผิดใช้ถูกได้โดยที่ผู้ฟังที่อยู่ในบริบทก็ยังฟังเข้าใจเพราะสามารถเดาได้จากบริบทว่าผู้พูดต้องการสื่ออะไร ถึงแม้คำบางคำในสำนวนที่ผู้ใช้นั้นไม่ถูกต้อง เช่น ถ้าผู้พูดพูดว่า Schließlich kann ich nicht zwei Fliegen auf einmal dienen. ผู้ฟังรู้ได้ทันทีว่า ประโยคนี้มาจากสำนวนในภาษาเยอรมัน 2 สำนวน คือ สำนวน zwei Herren dienen (ตรงกับความหมายในภาษาไทยว่า ข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย) และสำนวน zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen (ตรงกับความหมายในภาษาไทยว่า ยิงทีเดียวได้นกสองตัว) แต่ผู้ฟังย่อมจะเข้าใจได้ว่า สำนวนทั้งสองสำนวนนี้มีส่วนร่วมกันในด้านโครงสร้างทางความหมาย (semantische Schema) กล่าวคือ หมายถึงการกระทำสองสิ่ง หรือ การรับใช้คนสองคนในเวลาเดียวกัน ถึงแม้ว่าทั้งสองสำนวนจะมีโครงสร้างทางภาษาที่แตกต่างกัน

2.3 มีความแน่นอนตายตัวด้านโครงสร้าง (strukturelle Festigkeit)

ในส่วนของโครงสร้างทางภาษาที่ตายตัวนั้น สำนวนมีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ

2.3.1 สำนวนจะมีลักษณะเด่นทางด้าน morphosyntaktische Irregularität คือ มีความผิดปกติทางด้านโครงสร้างคำและโครงสร้างประโยค กล่าวคือ มีสำนวนหลายสำนวนที่เป็นสำนวนเก่า มีลักษณะทางการสร้างคำ (Morphologie) และโครงสร้างประโยค (Syntax) ที่เป็นลักษณะไวยากรณ์แบบเก่าซึ่งไม่พบในไวยากรณ์ภาษาในปัจจุบัน เช่น สำนวนที่ว่า auf gut Glück คำคุณศัพท์ gut ในสำนวนนี้ไม่มีการผันรูปคำคุณศัพท์ตามกฎไวยากรณ์ในปัจจุบัน หรือสำนวนที่ว่า in (des) Teufels Küche kommen คำนามในการก Genitiv คือ (des) Teufels ที่ใช้แสดงความเป็นเจ้าของหน้าคำนาม (คือคำว่า Küche) ตามที่ปรากฏในสำนวนนี้เป็นหลักไวยากรณ์ภาษาเยอรมันที่ปัจจุบันไม่นิยมใช้แล้ว แต่ยังคงปรากฏในสำนวนและยังเป็นที่เข้าใจได้ทั่วไป

2.3.2 สำนวนมีลักษณะเด่นด้าน morphosyntaktische Restriktion กล่าวคือ จะมีการจัดเรียงคำในสำนวนตายตัว (feste Wortverbindungen) ถ้าเปลี่ยนโครงสร้างของการจัดเรียงคำในสำนวนจะทำให้สำนวนนั้นไม่ใช้ในความหมายของสำนวนอีกต่อไป แต่ใช้ในความหมายปกติ เช่น

Das ist kalter Kaffee. ใช้เป็นสำนวน หมายความว่า เรื่องนั้นเป็น

สิ่งที่ทุกคนรู้กันมานานแล้ว ไม่น่าสนใจเลย

เมื่อใช้เป็นสำนวน คำคุณศัพท์ว่า kalt จะต้องยึดโครงสร้างการเป็น

ส่วนขยายประธาน Kaffee

แต่ถ้าเราเปลี่ยนโครงสร้างของสำนวนข้างต้น เป็นโครงสร้างอื่น

เช่น

อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ในสำนวน zwei Herren dienen นั้น zwei Herren เป็นกรรม Dativ ขณะที่ในสำนวน zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen นั้น zwei Fliegen เป็นกรรม Akkusativ

Der Kaffee ist kalt. โครงสร้างนี้ใช้ในความหมายปกติเท่านั้น

โดยจะมีความหมายว่า กาแฟเย็นแล้ว

Das ist Kaffee, der kalt ist. โครงสร้างนี้ใช้ในความหมายปกติ

เท่านั้น โดยจะมีความหมายว่า นั่นคือกาแฟที่เย็นแล้ว

กล่าวโดยสรุปก็คือ ถ้าเราเปลี่ยนตำแหน่งหรือโครงสร้างการจัดเรียงคำใน
สำนวน ประโยคที่ได้จะใช้ในความหมายปกติ ไม่ใช่เป็นสำนวน

3. มีโครงสร้างที่หลากหลาย (Variation) สำนวนที่ปรากฏในพจนานุกรมจะ
ไม่มีรูปแบบที่ถูกต้องเพียงรูปแบบเดียว ความหลากหลายดังกล่าวแบ่งเป็น

3.1 ความหลากหลายด้านไวยากรณ์ เช่น เพศหรือพจน์ของคำนาม ตัวอย่าง
เช่น

seine Hand/seine Hände im Spiel haben

คำนามในสำนวนนี้อาจเปลี่ยนพจน์จากเอกพจน์เป็นพหูพจน์ คือ จาก
Hand เป็น Hände มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ มีส่วนเกี่ยวข้อง
หรือพัวพันกับเรื่องนั้น

3.2 ความหลากหลายด้านคำที่ใช้ในสำนวน เช่น อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงด้าน
คำศัพท์ ในส่วนของคำนาม คำกริยา หรือคำคุณศัพท์ หรือในส่วนของคำบ่งไวยากรณ์ เช่น
คำบุพบท คำสันธาน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

bis an/über den Hals in Schulden stecken

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เปลี่ยนหรือเลือกใช้คำบุพบทได้ คือ เลือกใช้ bis
an หรือ bis über ก็ได้ มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ เป็น
หนี้เป็นสินมากมาย

ein schiefes Gesicht machen/ziehen

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เปลี่ยนหรือเลือกคำกริยาได้ คือ เลือกใช้
machen หรือ ziehen ก็ได้ มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ
ทำหน้าเบี้ย ทำหน้าไม่ดี เช่น เวลาแพ้การแข่งขันทำหน้าไม่ดี

ein Gesicht wie drei/sieben/zehn/vierzehn Tage Regen-
wetter machen

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เปลี่ยนหรือเลือกคำคุณศัพท์บ่งจำนวนได้ จาก
จำนวนสามเป็นเจ็ด เป็นสิบหรือสิบสี่ได้ โดยที่ความหมายรวม
เมื่อใช้เป็นสำนวนจะคงเดิม มีความหมายเมื่อใช้เป็นสำนวนคือ
ทำหน้าที่เศร้าสร้อย ทำหน้าที่หดหู่หมดกำลังใจ ทำหน้าที่ไม่ดี

3.3 การจัดเรียงลำดับคำในส่วนประกอบของสำนวนอาจเปลี่ยนแปลงได้
โดยเฉพาะเมื่อใช้ในการเปรียบเทียบหรือในกรณีที่สำนวนนั้นมีกรรมหลายลักษณะ
(satzwertige Phraseologismen) เช่น

aussehen wie Milch und Blut

หรือ wie Milch und Blut aussehen

nach jdm. bzw. etw. kräht kein Hahn

หรือ kein Hahn kräht nach jdm. bzw. etw.

3.4 ความหลายหลากในด้านอื่น ๆ เช่น สำนวนบางสำนวนที่มีความหมาย
เดียวกันอาจมีการให้เลือกใช้คำที่แตกต่างกันในบางส่วนประกอบของประโยคได้ เช่น ในส่วน
ของการกรหรือบุพบทวลีที่ใช้เป็นกรรม เช่น

jdm./ für jdn. eine Extrawurst braten

ในสำนวนนี้ผู้ใช้เลือกใช้การกรกรรม Dativ คือ jdm. หรือรูปบุพบทวลีที่
ต้องการกรกรรม Akkusativ คือ für jdn. ก็ได้ โดยที่ความหมายรวมเมื่อ
ใช้เป็นสำนวนจะคงเดิม กล่าวคือ เมื่อใช้เป็นสำนวนหมายถึง ทำอะไร
ให้คนนั้นเป็นพิเศษ

mit beiden Beinen/Füßen auf der Erde/im Leben stehen

ในสำนวนนี้ในส่วนแรกผู้ใช้เลือกใช้ mit beiden Beinen หรือ mit
beiden Füßen ก็ได้

และในส่วนที่สองผู้ใช้เลือกใช้ auf der Erde stehen หรือ im Leben stehen ก็ได้

โดยสรุปคือ สำนวนนี้มีวิธีเขียนหรือการใช้คำหลายหลากโดยที่ความหมายรวมเมื่อใช้เป็นสำนวนจะคงเดิม กล่าวคือ เมื่อใช้เป็นสำนวน หมายถึง มองเรื่องราวหรือมองชีวิตตามความเป็นจริง ตัดดิน ไม่เพ้อฝัน

ในภาษาเยอรมัน จะมีสำนวนจำนวนมากที่แสดงการกระทำ (Aktionsart) โดยยึดหลักการคงส่วนประกอบหลักไว้ (phraseologischer Kern) และเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบย่อยอื่นซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนส่วนต้น ส่วนปลายหรือผลของการกระทำ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนความเป็นไปของการกระทำนั้น กลุ่มสำนวนเน้นการกระทำนี้ เราเรียกว่า aktionaler Reihenbildung เช่น

sich jdm. in den Weg stellen

jdm. im Wege stehen

jdm. aus dem Wege gehen

การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนความเป็นไปอาจเป็นการเปลี่ยนมุมมองให้เห็นต้นเหตุของกลุ่มสำนวนเน้นการกระทำนี้ อาจทำให้บางสำนวนต้องมีการระบุผู้กระทำ หรือบางสำนวนไม่ระบุผู้กระทำ เช่น

etw. in Schwung bringen ทำให้เรื่องนั้นมีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหว
ทำให้กระตือรือร้น

etw. in Schwung halten รักษาให้คงความมีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหวอยู่อย่างเดิม

ทั้งสองสำนวนดังกล่าวข้างต้นต้องระบุ ว่า ใครเป็นผู้กระทำ ขณะที่ในสำนวนต่อไปนี้มีส่วนประกอบหลักเหมือนเดิม แต่ไม่ต้องระบุผู้กระทำ เช่น

in Schwung kommen เกิดมีชีวิตชีวา/มีความเคลื่อนไหวขึ้นมา

in Schwung sein มีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหว

กลุ่มสำนวนที่เน้นการกระทำดังกล่าว จะแสดงผ่านคำกริยาที่เน้นสภาพ เช่น liegen, stehen, sitzen ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มคำกริยาที่เน้นการเคลื่อนที่ เช่น legen, stellen, sitzen เป็นต้น⁹

4. **มีความเป็นสำนวน** (Idiomatizität) เนื้อความที่ใช้เป็นสำนวนจะมีความหมายแตกต่างไปจากการใช้ในความหมายปกติ (nicht-idiomatisch) ไม่ใช้ในความหมายที่แปลตรงตัวหรือแปลตามตัวอักษร อาจมีความหมายแบบสำนวนไม่เต็มรูปแบบ (teilidiomatisch) หรือเป็นสำนวนเต็มรูปแบบ (vollidiomatisch)

sich die Zähne putzen ใช้ในความหมายปกติ (nicht-idiomatisch) หมายถึง แปรงฟัน

lange Zähne machen; mit langen Zähnen essen (ugs.)

(Duden 11) ใช้เป็นสำนวน แปลว่า กินแบบตั้งใจเคี้ยวนาน ๆ เพื่อบอกว่าอาหารไม่อร่อย เป็นสำนวนแบบไม่เต็มรูปแบบ (teilidiomatisch) กล่าวคือ ยังคงความหมายของคำว่า “กิน” เอาไว้

vom Fleisch fallen เป็นสำนวนแบบเต็มรูปแบบ (voll-idiomatisch) คือไม่คงความหมายเดิมของส่วนประกอบในประโยคเลย หมายถึง ผอมแห้ง ชูบผอมมาก

⁹ คำกริยาในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเดียวกับคำกริยาในหน่วยสร้างคำกริยาวางเปล่า (Funktionsverbgefüge) ตัวอย่างเช่น etw. in Schutt und Asche legen (ทำให้สิ่งนั้นแหลกเป็นผุยผงหรือทำลายให้แหลกเป็นเถ้าถ่าน และ in Schutt und Asche liegen (กลายเป็นเถ้าถ่าน กลายเป็นผุยผง) เป็นต้น

1.2 สำนวนไทย

1.2.1 คำจำกัดความ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (หน้า 1187) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า สำนวน โดยสาระสำคัญดังนี้คือ

ก. ใช้เป็นคำนาม หมายถึง

1. ถ้อยคำที่เรียบเรียง, โวหาร, บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี
2. คดี เช่น ปิดสำนวน
3. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ราไม่ดีโทษปี่โทษกลอง
4. ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ เช่น สำนวนฝรั่ง สำนวนบาลี
5. ชั้นเชิงหรือท่วงทำนองในการแต่งหนังสือหรือพูด เช่น สำนวนเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สำนวนยาขอบ

ข. ใช้เป็นลักษณนาม เรียกข้อความหรือบทประพันธ์รายหนึ่ง ๆ เช่น อิเหนามีหลายสำนวน

ขุนวิจิตรมาตรา (2543: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า สำนวน ไว้ดังนี้

“คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใดภาษาใดแยกออกได้กว้าง ๆ เป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันที ถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลาย คนฟังก็ไม้อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจหรือบางทีคิดแล้ว

เข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้
เราเรียกกันว่า “สำนวน” คือ คำพูดเป็นสำนวนอย่างชาวบ้านเขา
เรียกกันว่า “พูดสำบัดสำนวน” (ขุนวิจิตรมาตรา 2543: 1)

ตามคำจำกัดความคำว่า “สำนวน” ของขุนวิจิตรมาตรา หมายถึง คำพูดที่เป็น
ชั้นเชิงไม่ได้พูดอย่างตรงไปตรงมา หรือเรียกว่า พูดสำบัดสำนวน คำว่า “สำบัดสำนวน” ใน
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า เป็นการ “พูดจา
หลีกเลียงไม่ให้เข้าใจตรง ๆ, ใช้คารมพลิกแพลง, เล่นลิ้น”

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร เขียนไว้ในคำนำหนังสือ “ร้อยกระบวนสำนวนไทย”
ของพระพล ณะพานิช (2534) ว่า

“สำนวนนั้น ไม่ใช่คำพูดธรรมดา ๆ หรือสักแต่玩儿เล่นโวหาร หาก
เป็นการกลั่นกรองเอาชีวิต ความคิดนึก และประสบการณ์ของ
ชุมชนในช่วงเวลาอันยาวนาน มาถ่ายทอดด้วยถ้อยคำอันกระชับ
สั้น แต่คมเอาความหมายล้าลึก แสดงออกมาเป็นลีลาน้ำเสียงต่าง
ต่างกัน มีทั้งสั่งสอนอย่างเมตตา เปรียบเปรยให้ได้คิด และแดกดัน
อย่างเจ็บแสบ เหมือนอย่างที่คุณเขียนเรื่องนี้ว่าไว้ในรายนำเรื่องว่า
บ้างแดกดันพอเจ็บ บ้างหนักหนึบตรงตรง บ้างเจตน์จงปรามาส
บ้างประสาทสังสิทธิ บ้างสะกิดให้ฉุก บ้างปลอบปลุกให้สู้ บ้างโจมตี
จับใจ” (อังกะไน พระพล ณะพานิช 2534: 2)

จากคำกล่าวของสุวรรณา เกรียงไกรเพชร ข้างต้นนี้ เราพอจะแยกประเด็น
สำคัญของสำนวนได้ดังนี้ คือ

1. สำนวนมาจากการกลั่นกรองความนึกคิดและประสบการณ์ชีวิตในชุมชน
หนึ่งที่สั่งสมมาเป็นเวลานานมาก
2. ต้องใช้ความสามารถทางภาษาในการเรียบเรียงให้สั้นกระชับ

3. มีจุดประสงค์หลัก 2 ประการ คือ

ในทางบวก คือ เปรียบเปรยให้ได้คิด สั่งสอนอย่างเมตตา หรือปลอบให้
สู้ชีวิต

ในทางลบ คือ แดกดันอย่างเจ็บแสบ วิจารณ์ จูโจม เหน็บแนมหรือ
ปรามาส

พงจันทร์ ศรีทธา (2518: คำนำ) กล่าวถึงสำนวนโวหารในการพูดและเขียนของ
ชนแต่ละชาติแต่ละภาษาว่า เพื่อ “ให้มีความหมายชัดเจนหรือขยายความออกไป” หรือ
“เพื่อให้เกิดความไพเราะ ที่เรียกกันว่า “เล่นลิ้น” หรือ “พูดสัพยอกสำนวน” คือพูดอย่างหนึ่ง
แต่มีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่ตรงตัวทีเดียวนัก” พงจันทร์ ศรีทธา (2518: 3) กล่าวถึง
ที่มาของสำนวนว่า เกิดในหมู่ของคนช่างคิดช่างสังเกตสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์แปลก ๆ นำ
ความจากเหตุการณ์ในอดีต เช่น ประวัติศาสตร์ สุภาษิต ประชญาของคนสำคัญ นิทาน นิยาย
ปรัมปราและตำนาน มาดัดตอนเอาแต่ใจความสั้น ๆ เพื่อสะดวกในการใช้พูด ในความหมาย
ของพงจันทร์นั้น สำนวน ก็คือ สำนวนพูด แท้จริงมาจากคำพังเพยหรือสุภาษิต เป็นอุทาหรณ์
จากนิทาน นิยายหรือตำนานเก่าแก่นั่นเอง การรู้จักใช้สำนวนโวหารเป็นการ “เล่นลิ้น” แสดง
ว่าสำนวนโวหาร เป็นเครื่องแสดงความสามารถของชนแต่ละชาติในการใช้ภาษา การใช้ภาษา
ของคนไทยเรานั้น “ไม่ด้อยไปกว่าภาษาของชนชาติอื่น ๆ ในเชิง “เล่นลิ้น” ด้วยกัน”
(พงจันทร์ ศรีทธา 2518: คำนำ)

คำว่า สำนวน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Idiom (พงจันทร์ ศรีทธา 2518: 2) ซึ่ง
หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้ฟังจะต้องแปลความหรือตีความอีกชั้นหนึ่ง

ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของสำนวนโวหารก็คือ สำนวนโวหารจะมีการ
ขยายและเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ของบ้านเมือง และมีการเปลี่ยนแปลงทุกระยะ
สำนวนเก่า ๆ อาจสูญสลายไป เกิดสำนวนใหม่ แต่อาจใช้เพียงชั่วระยะหนึ่งแล้วสูญสลายไป
บางสำนวนยังนิยมใช้กันต่อมาจนปัจจุบัน

ในส่วนของความละม้ายคล้ายคลึงของสำนวนในแต่ละชาติแต่ละภาษา ขุน
วิจิตรมาตรา (2543: 2) ได้อธิบายไว้ใน “สำนวนไทย” ว่า

“คำพูดของมนุษย์ที่เป็นสำนวนดังกล่าวเชื่อได้ว่ามีมาแต่ครั้งโบราณ ดึกดำบรรพ์และเกิดขึ้นตามยุคตามสมัยที่เหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงมา สำนวนเก่าที่สูญไปก็คงมาก ที่คงอยู่ก็มีไม่น้อย ที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ก็มีมาเรื่อย ๆ คงจะเป็นดังนี้เหมือนกันหมดทุกชาติทุกภาษา สำนวนพูดไม่ว่าในเชิงเปรียบ เเชิงเทียบ เเชิงเปรย เเชิงกระทบ เเชิงประชดประชัน ดูเหมือนจะมีเหมือน ๆ กันทุกชาติ ทั้งนี้เพราะความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติ การกระทำ เครื่องแวดล้อมอะไรต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ย่อมจะมีเหมือน ๆ กัน จะต่างกันไปก็เพียงถ้อยคำแปลกออกไป แต่ใจความก็คงเป็นอย่างเดียวกัน ...”

1.2.2 ลักษณะสำคัญของสำนวนไทย

จากคำกล่าวหรือคำจำกัดความต่าง ๆ เกี่ยวกับ “สำนวน” ข้างต้น เราพอสรุปลักษณะสำคัญของสำนวนได้ดังนี้คือ

1. เป็นถ้อยคำ (เป็นคำพูดสั้น ๆ กระชับความ) ที่ไม่ได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษร แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คือ ใช้โวหารหรือที่เรียกว่ามีชั้นเชิง (เปรียบเทียบ กระทบ ประชดประชัน พูดเล่นสนุก พูดเตือนสติให้คิด)
2. จุดประสงค์เพื่อ กระทบ ประชดประชัน พูดเล่นสนุก พูดเตือนสติให้คิด
3. มาจากมูลเหตุต่าง ๆ เช่น
 - เกิดจากธรรมชาติ จากการที่มนุษย์สังเกตธรรมชาติรอบตัว
 - จากการดำเนินชีวิตในสังคมหรือเครื่องแวดล้อม¹⁰ รวมไปถึงการกระทำ ความประพฤติ
 - แบบแผนประเพณี ความเชื่อ ความเป็นอยู่หรือวิธีการดำเนินชีวิต

¹⁰ เป็นคำที่ขุนวิจิตรมาตรา ในเรื่อง “สำนวนไทย” โดยยกสำนวน “กันหม้อไม่ทันดำ” เป็นตัวอย่าง

- ลัทธิศาสนา นิยาย นิทาน ตำนาน พงศาวดารหรือประวัติศาสตร์
- เรื่องแปลกที่ปรากฏ
- การใช้ภาษาให้เกิดความจริงเพื่อเน้นย้ำสิ่งนั้น

4. สำนวนมีมาแต่โบราณ มีการเปลี่ยนแปลง คือ ตายไปและเกิดใหม่ได้ตามยุคสมัย

2. คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้หนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้มีการจัดเรียงสำนวนเยอรมันตามลำดับตัวอักษรตั้งแต่ A-Z ข้อมูลต่าง ๆ ที่ระบุในสำนวนเยอรมันแต่ละสำนวนที่ยกมามีดังนี้คือ

1. สำนวนเยอรมันและความหมาย
2. ถ้าเป็นไปได้ จะระบุว่า สำนวนเยอรมันนั้น ๆ พุดแบบอื่นได้ว่าอย่างไร เพื่อให้ผู้ที่เรียนภาษาเยอรมันทราบว่า ในความหมายเดียวกันนี้ ถ้าไม่ใช่เป็นสำนวน จะใช้เป็นภาษาเยอรมันทั่ว ๆ ไปได้ว่าอย่างไร
3. ตัวอย่างสำนวนเยอรมัน (ถ้ามี) อยู่หลังสัญลักษณ์
4. สำนวนไทยที่มีความหมายเดียวกันหรือคล้ายคลึงกับสำนวนเยอรมันที่ยกมา พร้อมความหมายที่ใช้ในภาษาไทย ระบุคำไทยอื่น ๆ ที่ใช้ในความหมายเดียวกันนี้ที่ไม่ได้จัดเป็นสำนวนในภาษาไทย และอาจระบุสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมด้วย
5. คำอธิบายเกี่ยวกับสำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่ยกมา
6. ระบุสำนวนเยอรมันอื่นที่ใช้ในความหมายใกล้เคียงหรือที่เกี่ยวข้อง
7. มีการโยงไปยังสำนวนเยอรมันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ “ดูเพิ่ม” หรือ “ดูที่”

สำนวนเยอรมันและสำนวนไทยที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยความรู้จากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากหนังสือดังต่อไปนี้คือ

สำนวนเยอรมันและคำอธิบาย ส่วนใหญ่มาจาก Duden 11: Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. ถ้ามาจากที่อื่นจะระบุแหล่งที่มา

สำนวนไทย ส่วนใหญ่มาจาก คลังคำ และ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

2.1 คำย่อและสัญลักษณ์ที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้

abwertend	ใช้ในทางไม่ดี
bes.	โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ย่อมาจาก besonders
bildungsspr.	ใช้ในการศึกษา ย่อมาจาก bildungssprachlich
derb	ต่ำ หยาบคาย
dichter.	กวี ย่อมาจาก dichterisch
etw.	บางสิ่งบางอย่าง ย่อมาจาก etwas
fam.	ใช้กับคนในครอบครัวหรือคนคุ้นเคย ย่อมาจาก familiär
geh.	ภาษาสูง ย่อมาจาก gehoben
iron.	เชิงประชดประชัน ย่อมาจาก ironisch
jdm.	คนใดคนหนึ่ง ย่อมาจาก jemandem เป็นคำสรรพนามในรูปการกร Dativ
jd.	คนใดคนหนึ่ง ย่อมาจาก jemanden เป็นคำสรรพนามในรูปการกร Akkusativ
jds.	ของใครคนหนึ่ง ย่อมาจาก jemandes เป็นคำสรรพนามในรูป Genitiv
Kinderspr.	ภาษาเด็ก ย่อมาจาก Kindersprache
landsch.	ใช้มากในบางถิ่น ย่อมาจาก landschaftlich
nordd.	ใช้ทางเหนือของเยอรมนี ย่อมาจาก norddeutsch

o.ä.	หรือในทำนองนี้ ย่อมาจาก oder ähnlich/ähnliche/ähnliches usw.
o.Ä.	หรือในทำนองนี้ ย่อมาจาก oder Ähnliches/Ähnlichem usw.
oder	หรือ
oft	ใช้บ่อย
österr.	ใช้แบบออสเตรีย ย่อมาจาก österreichisch
salopp	ปาก อาจไม่สุภาพ
scherzh.	เชิงตลก ย่อมาจาก scherzhaft
schweiz.	ใช้แบบสวิส ย่อมาจาก schweizerisch
seltener	ใช้น้อยกว่าได้แก่ (ตามด้วยสำนวนเยอรมันที่ใช้น้อยกว่า)
u.a.	และอื่น ๆ ย่อมาจาก und andere/anderes usw.
u.Ä.	และในทำนองเดียวกันนี้ ย่อมาจาก und Ähnliches/Ähnlichem usw.
ugs.	ปาก ภาษาพูด ย่อมาจาก Umgangssprache
veraltend	กำลังจะเก่าหรือเสื่อมความนิยม
veraltet	เก่า
verhüll.	แบบแอบแฝง ย่อมาจาก verhüllend เป็นการพูดโดยเลือกใช้คำที่ฟังดูดีแทนคำที่ทำให้อึดอัดใจหรือน่ารังเกียจ (euphemistisch หรือ beschönigend)
ต่ำ	คำต่ำ หยาบคาย ไม่สุภาพ
ปาก	คำที่เป็นภาษาปาก หรือมักใช้กันว่า ภาษาพูด
ไม่ทางการ	คำที่ใช้เมื่อพูดอย่างไม่เป็นทางการ บางคำมีการเพิ่มพยางค์ ลดพยางค์หรือเปลี่ยนแปลงเสียงของคำที่ใช้โดยปกติ
สำ	สำนวน
สุภาพ	คำสุภาพ

ใช้ขึ้นต้นประโยคตัวอย่าง

ใช้ค้นคำหลักที่มีคำอธิบาย

2.2 ส่วนที่นำมาพิจารณาในงานนี้

ส่วนเยอรมันที่จะนำมาพิจารณาในงานวิจัยนี้ หมายถึง ส่วนเยอรมันที่เมื่อเป็นภาษาไทยก็ใช้เป็นส่วนเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

ส่วน Viele Köche verderben den Brei. มีความหมายคล้าย

ส่วนภาษาไทยว่า

มากหมอมากความ (สำ) หลายคนก็มีหลายความคิดที่แตกต่างกัน

จนตกลงกันไม่ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน) เรื่องเดียวติดต่อ

เกี่ยวข้องกับคนหลายคนก็ทำให้เรื่องมากออกไปหลายเรื่อง

(เจือ สตะเวทิน) มากคนก็มากเรื่อง (दनัย मेरितानन्त 2548:

127)

ส่วน nicht [mehr] alle [beisammen] haben (ugs.) มี

ความหมายคล้ายส่วนภาษาไทยว่า

บ้องตัน (สำ) ไม่มีความคิด เช่น แกมันบ้องตัน เขาหลอกก็เชื่อเขา

ง่าย ๆ

สองสลิ้งเฟื่อง, สามสลิ้งเฟื่อง, ไม่เต็มเต็ง, ไม่เต็มบาท (สำ) บ้า ๆ

บอ ๆ มีสติไม่สมบูรณ์ มีจิตใจโกล่ไปทางบ้า ๆ บอ ๆ

(ราชบัณฑิตยสถาน)

กลุ่มคำที่จัดเป็นส่วนในภาษาเยอรมัน แต่เมื่อเป็นภาษาไทยมีความหมายปกติ ไม่ได้ใช้เป็นส่วน จะไม่นำมาพิจารณาในงานวิจัยนี้ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 กลุ่มคำต่อไปนี้จัดเป็นส่วนเยอรมัน เช่น

jdm. einen Dämpfer aufsetzen

mit jdm. deutsch reden